

Yargılama Gideri Olan Vekâlet Ücretinin Aidiyeti Meselesi ve Kanun Koyucunun Konuya İlişkin Yaklaşımı^(*)

Prof. Dr. İbrahim ÖZBAY^(**)
Dr. Öğr. Üyesi Ferhat ÇELİK^(***)

Öz

Yargılama gideri olan vekâlet ücretine, davasını bir avukat aracılığıyla takip edip bu davada haklı çıkan taraf lehine, avukatı ile aralarındaki sözleşmeyle kararlaştırdıkları vekâlet ücretinden bağımsız olarak, Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi'ne göre hükmedilir. Bu konuda söz konusu vekâlet ücretinin aidiyetiyle ilgili olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) m. 330 ve Avukatlık Kanunu (Av. K) m. 164/f. 5 hükümleri ile dava şartı arabuluculukla ilgili Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu (HUAK) m. 18/A, f. 11 ve İş Mahkemeleri Kanunu (İşM. K) m. 3/f. 12 hükümleri incelenmelidir. HMK m. 330 ve Av. K m. 164 ile ilgili olarak bir uyumsuzluk bulunmadığı, Av. K m. 164'ün iç ilişkide geçerli olduğu belirtilse de HUAK m. 18/A, f. 11 ve İşM. K m. 3/f. 12 hükümleri ele

(*) Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih: 07.03.2026 - Kabul Edildiği Tarih: 30.03.2026.

Atıf Şekli: İbrahim Özbay ve Ferhat Çelik, "Yargılama Gideri Olan Vekâlet Ücretinin Aidiyeti Meselesi ve Kanun Koyucunun Konuya İlişkin Yaklaşımı" (2026) 16(1) Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1031,1062.

DOI: 10.52273/sduhfd..1904884.

Bu çalışma, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi tarafından "Mülkiyet ve Hukuk" temalı olarak 7-8-9 Kasım 2025 tarihlerinde gerçekleştirilen 2. Uluslararası Hukuk Kongresinde sunulan "Yargılama Gideri Olan Vekâlet Ücretinin Aidiyeti Meselesi ve Konuyla İlgili Kanun Koyucunun Çelişkili Tutumu" başlıklı özet bildirinin genişletilerek makaleye dönüştürülmüş hâlidir.

(**) Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Anabilim Dalı, Tokat-Türkiye.

E-posta: ibrahim.ozbay@gop.edu.tr.

Orcid: 0000-0002-3820-6501.

(***) Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Anabilim Dalı, Tokat-Türkiye.

E-posta: dr.ferhat.celik@gmail.com.

Orcid: 0000-0001-5840-6562.

alındığında, yargılama gideri olan vekâlet ücretinin kime ait olduğu konusunda bir tereddütün bulunduğu açıktır.

Anahtar Kelimeler

Kanun Koyucu, Yargılama Gideri, Avukatlık, Vekâlet Ücreti, Mülkiyet Hakkı.

The Issue of the Ownership of Attorney's Fees as Litigation Costs and the Legislator's Approach to the Matter

Abstract

The attorney's fee considered as litigation costs is awarded in favor of the party who prevails in the case, which they pursued through an attorney, independently of the attorney's fee agreed upon in the contract between them, in accordance with the Minimum Attorney Fee Tariff. Regarding the ownership of the attorney's fee in question, the provisions of the Code of Civil Procedure (CCP) Art. 330 and the Attorneyship Law (AL) Art. 164/5, as well as the provisions of the Law on Mediation in Civil Disputes (CDML) Art. 18/A, 11 and Labour Courts Law (LCL) Art. 3/12 regarding mediation as a case condition, should be examined. Although it is stated that there is no inconsistency between CCP Art. 330 and AL Art. 164, and that AL Art. 164 applies to the internal relationship between the attorney and the client, when the provisions of CDML Art. 18/A, 11 and LCL Art. 3/12 are considered, it is clear that there is uncertainty regarding the ownership of the attorney's fee, which constitutes a litigation cost.

Keywords

Legislator, Litigation Costs, Attorneyship, Attorney Fee, Property Right.

Extended Summary

The attorney's fee is briefly defined in the Attorneyship Law (AL) as "the amount or value corresponding to the attorney's legal assistance" (AL Art. 164/1). Regarding attorney's fees, our law makes a twofold distinction: 1) The fee agreed upon between the client and the attorney, 2) The fee received from the opposing party as litigation costs. Litigation costs are the expenses incurred for any work or service required for the proper conduct of judicial proceedings. One of these expenses is the attorney's fee to be determined in accordance with the law in cases conducted through an attorney.

The attorney's fee considered as litigation costs is awarded in favor of the party who prevails in the case, which they pursued through an attorney, independently of the attorney fee agreed upon in the contract between them, in accordance with the Minimum Attorney Fee Tariff. As with other litigation costs, the party against whom the judgment is rendered is generally held partially or completely liable for the attorney's fee, which constitutes a litigation cost. However, there are different regulations in the laws regarding the ownership of this fee. On this matter, the Code of Civil Procedure (CCP) Art. 330 states that *"In cases pursued by an attorney, the attorney's fee to be determined by the court in accordance with the law shall be awarded in favor of the party."* In contrast, according to Attorneyship Law Art. 164/5, *"At the end of the case, the attorney's fee to be charged to the opposing party based on the court's decision and the fee tariff shall belong to the attorney. This fee cannot be set-off, offset, or attached for the client's debt."* Accordingly, although this fee is awarded in favor of one party and against the other within the framework of CCP Art. 330, AL Art. 164/5 states that the attorney's fee belongs to the attorney, and therefore, it cannot be subject to set-off or attachment due to the client's debt.

Considering both provisions, it can be said that there is uncertainty regarding the ownership of the attorney's fee. However, in the legal justification of CCP Art. 330, in judicial decisions and in the legal doctrine, it is stated that the provision in AL Art. 164 applies to the internal relationship between the client and the attorney and does not prevent the decision from being made in favor of or against the parties. However, it is also argued in legal doctrine that there is a contradiction here, that the current situation (AL Art. 164/5) is not equitable, and that the fee in question should belong to the party. This issue is also frequently discussed in judicial decisions.

Other provisions that should be addressed in this paper is the Law on Mediation in Civil Disputes (CDML) Art. 18/A, 11 and Labour Courts Law (LCL) Art. 3/12 regarding mediation as a case condition. According to the provisions, *"If the mediation process is terminated because one of the parties fails to attend the initial meeting without a valid excuse, the non-attending party will be duly noted in the final record and will be held liable for half of the litigation costs that the other party is obligated to pay, even if the non-attending party partially or completely prevails in the case. Furthermore, half of the attorney's fee determined in accordance with the Minimum Attorney Fee Tariff will be awarded in favor of that party..."*. Before these provisions were amended by Law No. 7531 dated 07.11.2024, the relevant party was held liable for the entire litigation costs even if the party prevailed in the case, and no attorney's fee was awarded in the party's favor.

The provisions discussed above reveal the contradictory stance of the legislator on the matter. That is to say, although it is stated that there is no inconsistency with regard to CCP Art. 330 and AL Art. 164, and that AL Art. 164 applies to the internal relationship between the attorney and the client, when considering the provisions of CDML Art. 18/A, 11 and LCL Art. 3/12, certain questions arise: *“If the attorney’s fee, which is a litigation cost, belongs to the attorney, why is the attorney deprived of half of this fee as a result of the party’s failure to attend the initial mediation meeting without a valid excuse? Doesn’t this situation violate the attorney’s property rights?”* Therefore, when the provisions discussed here are examined, it is clear that there is a contradiction regarding the ownership of the attorney’s fee, which is the litigation cost. Regulations that are consistent with each other and equitable should be established in this regard. In this paper, the issue of ownership of the fee in question will be evaluated within the framework of legal justifications, opinions in the doctrine and judicial decisions, and opinions and suggestions on the subject will be discussed.

Giriş

Yargılama giderleri, yargılamanın gerekli şekilde yürütülmesi amacıyla yapılan bir iş veya hizmetin gerektirdiği giderlerdir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK)¹ uyarınca bu giderlerden biri de vekille takip edilen davalarda kanun gereğince takdir olunacak vekâlet ücretidir (m. 323). Burada belirtmek gerekir ki, anılan vekâlet ücreti, bu ücretin bir başka (asıl) türü sayılan ve müvekkil ile avukatı arasında Avukatlık Kanunu'nun (Av. K)² hükümleri çerçevesinde geçerli olan vekâlet (avukatlık) ücretinden farklıdır ve bundan bağımsız olarak Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi'ne (AAÜT)³ göre mahkemece belirlenir.

Yargılama giderlerinden, kural olarak aleyhine hüküm verilen taraf sorumludur (HMK m. 326/f. 1). Dolayısıyla diğer yargılama giderlerinde olduğu gibi yargılama gideri olan vekâlet ücretinden de aleyhine hüküm verilen taraf kısmen veya tamamen sorumlu tutulur. Yargılama gideri sayılan vekâlet ücretinden kimin sorumlu tutulacağı hususunda çok fazla bir tartışma olmamakla birlikte, bu ücretin kimin lehine olduğu konusunda kanuni düzenlemelerde, doktrinde ve yargı kararlarında tereddütün bulunduğu görülmektedir. Bu kapsamda söz konusu ücretin yargılama sonucunda kısmen veya tamamen haklı bulunan tarafın kendisine mi yoksa onun vekiline (avukatına) mi ait olduğu hususunun özellikle hukukumuzdaki bazı düzenlemeler çerçevesinde ele alınmasında fayda vardır. İşte bu çalışmada öncelikle genel olarak vekâlet (avukatlık) ücreti ve özellikle yargılama gideri olan vekâlet ücreti kavramları kısaca incelenecek; daha sonra yargılama gideri olan vekâlet ücretinin aidiyetiyle ilgili birtakım kanuni düzenlemeler doktrindeki görüşler ve yargı kararlarından da yararlanılarak ele alınacaktır.

I. Vekâlet (Avukatlık) Ücreti

A. Genel Olarak

Avukatlık ücreti, Avukatlık Kanunu'nda kısaca "avukatın hukuki yardımının karşılığı olan meblağ veya değer" şeklinde tanımlanmıştır (m. 164/f. 1). Yapılan bir başka tanım ise "*Vekillik görevinin ifası nedeniyle alınan ücret; avukatın müvekkilinden alacağı ve davayı veya icra takibini lehe bitirmesi halinde de*

¹ Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Kanun Numarası: 6100, Kabul Tarihi: 12.01.2011, RG 04.02.2011/27836.

² Avukatlık Kanunu, Kanun Numarası: 1136, Kabul Tarihi: 19.03.1969, RG 07.04.1969/13168.

³ Bkz. RG 04.11.2025/33067.

diğer taraftan alınacak olan ücret” şeklindedir⁴. Tanımdan da anlaşılacağı üzere iki tür vekâlet (avukatlık) ücreti bulunmaktadır: 1) Müvekkil (iş sahibi) ile vekili (avukatı) arasında kararlaştırılan ücret, 2) Yargılama gideri olarak diğer taraftan alınan ücret (HMK m. 323)⁵.

Müvekkil ile vekili (avukatı) arasında kararlaştırılan ücret, vekilin davada müvekkilini temsil edip onun adına davayı takip etmesinin bir karşılığıdır ve bu ücret Avukatlık Kanunu ve AAÜT hükümleri çerçevesinde sözleşme serbestisi ilkesine göre belirlenir⁶. Sözleşme yapılmamışsa veya yapılan sözleşme Avukatlık Kanunu hükümlerine aykırı ise AAÜT’ye göre ücret hesaplaması yapılır (bkz. Av. K m. 164/f. 2-4)⁷. Buradaki ücret kural olarak (karş. HMK m. 329) sadece müvekkil ile vekili arasında geçerli olup, yargılamanın diğer süjelerini bağlamamaktadır. Dolayısıyla hâkim, yargılama gideri olan vekâlet ücretine hükmederken müvekkil ile vekili arasında kararlaştırılan vekâlet ücretinden bağımsız olarak AAÜT’ye göre belirleme yapmaktadır⁸.

⁴ Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü* (Yetkin 2006), 732. Tanım için ayrıca bkz. Murat Aydın, *Avukatlık Ücreti* (7. Baskı, Seçkin 2020) 60-61; Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özkes, *Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı* (13. Bası, On İki Levha 2025) 568; Acun Papakçı, *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Uyarınca Yargılama Gideri Olan Vekâlet Ücreti* (Adalet 2016) 121 vd.

⁵ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Oğuz Atalay, ‘Yargılama Giderleri ve Adli Yardım’ in Hakan Pekcanitez, Muhammet Özkes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz, Cemil Simil ve Efe Direnisa (eds), *Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku*, C. V (16. Bası, On İki Levha 2025) 4215 vd.; Pekcanitez, Atalay ve Özkes (n 4) 567-571; Murat Serhat Sarısözen, ‘Müvekkille Kararlaştırılan Vekâlet Ücreti ve Dava Gideri Olarak Karşı Tarafa Hükmedilen Vekâlet Ücretinin Emrediciliği Sorunu’ (2013) 1 (1) FÜHFD 91, 91 vd.; Gözde Kazaz, ‘Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Yargılama Gideri Olarak Vekâlet Ücreti’ (Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi 2019) 42-48, 63 vd.; Aydın (n 4) 392-394; Papakçı (n 4) 55-59, 121 vd.

⁶ Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz ve Emel Hanağası, *Medenî Usul Hukuku* (11. Baskı, Yetkin 2025) 796; Atalay, *Pekcanitez Usûl* (n 5) 4216; Kazaz (n 5) 44.

⁷ Mehmet Şimşek, ‘Yargı Organlarıncâ Hükmedilen Vekâlet Ücretinin Aidiyeti Sorunu’ (2015) (6) Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 535, 537; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası (n 6) 796-798; Ali Cem Budak ve Varol Karaaslan, ‘Avukatın Hak ve Yetkileri’ in Ali Cem Budak (ed), *Avukatlık ve Noterlik Hukuku* (2. Bası, Filiz 2022) 57-58; Papakçı (n 4) 147-152.

⁸ Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası (n 6) 798-799; Atalay, *Pekcanitez Usûl* (n 5) 4219; Sarısözen (n 5) 98; Budak ve Karaaslan, ‘Avukatlık’ (n 7) 58-59; Ali Cem Budak ve Varol Karaaslan, *Medenî Usul Hukuku* (8. Bası, Filiz 2024) 367; İbrahim Özbay, *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Neler Getirdi?* (2. Baskı, Seçkin 2013) 401-402; Meral Sungurtekin Özkan, *Avukatlık Mesleği, Avukatın Hak ve Yükümlülükleri* (4. Bası, Barış Yayınları 2013) 336; Kazaz (n 5) 42-47; Özgür Biyan, ‘Avukatların Karşı Taraf Vekâlet Ücretinin KDV Karşısındaki Durumu’ (2016) (116) TBB Dergisi 247, 249-250; L. Şanal Görgün, Levent Börü ve Mehmet Kodakoğlu, *Medenî Usul Hukuku* (14. Baskı, Yetkin 2025) 653; Murat Atalı, İbrahim Ermenek ve Ersin Erdoğan, *Medenî Usûl Hukuku* (7. Baskı, Yetkin 2024) 713.

B. Yargılama Gideri Olan Vekâlet Ücreti

Davasını bir vekil (avukat) aracılığıyla takip eden taraf, davada kısmen veya tamamen haklı çıktığında lehine diğer yargılama giderlerinin yanında ayrıca vekâlet ücretine de hükmedilir (HMK m. 323, 326, 330). Dolayısıyla bu ücret de yargılama giderlerindendir. Bu bakımdan mahkemece, davada haklı çıkan tarafın talebi olmaksızın vekâlet ücretine kendiliğinden hükmedilmesi gerekir (bkz. HMK m. 332/f. 1)⁹. Belirtmek gerekir ki, bir tarafın lehine vekâlet ücretine hükmedilebilmesi için davanın bütün aşamalarının vekil aracılığıyla takip edilmiş olması şart değildir. Zira AAÜT m. 5/f. 1'e göre, *"Hangi aşamada olursa olsun, dava ve icra takibini kabul eden avukat, bu Tarife hükümleri ile belirlenen ücretin tamamına hak kazanır"*.

Yukarıda da ifade edildiği üzere, yargılama gideri olan vekâlet ücretine, taraf ile avukatı arasında sözleşmeyle kararlaştırılan vekâlet ücretinden bağımsız olarak AAÜT'ye göre hükmedilir¹⁰. Av. K m. 168/f. 3 uyarınca, bu ücretin takdirinde, hukuki yardımın tamamlandığı veya dava sonunda hükmün verildiği tarihte yürürlükte olan Tarife dikkate alınır.

II. Yargılama Giderlerinden Sorumluluk, Yargılama Gideri Olan Vekâlet Ücretinin Aidiyeti Konusunda Kanuni Düzenlemeler ve Konuyla İlgili Kanun Koyucunun Yaklaşımı

A. Yargılama Giderlerinden Sorumluluk Bakımından Mukayeseli Hukuktaki Sistemler

1. Genel Olarak

Yukarıda da belirtildiği üzere, yargılama giderlerinden, kural olarak aleyhine hüküm verilen taraf sorumludur. Dolayısıyla diğer yargılama giderlerinde

⁹ Bu konuda ayrıca bkz. Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası (n 6) 789 vd.; Papakçı (n 4) 109. Yargılama gideri olan vekâlet ücreti için Yargıtay 3. HD, 15115/363, 16.01.2014 tarihli kararında, *"... Hukuk sistemimizde iki tür vekalet ücreti söz konusudur. Birincisi, müvekkil ile vekil arasında yapılacak bir sözleşme ile (yazılı sözleşme yoksa Avukatlık Kanunu'nun 164/4 maddesine göre) belirlenen vekalet ücreti (AK. m. 164/1,2,3,4); ikincisi ise HUMK'un 423/6, (CMUK:322/I-9, 413/son, (CMK:303/I-h, 324); İYUK:31/1) ve Avukatlık Kanunu'nun 164/son maddelerine göre, vekille takip edilen davalarda mahkemece, Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi'ne göre re'sen takdir edilen vekalet ücretidir... yargılama giderleri arasında bulunan vekalet ücreti diğer giderler gibi mahkemece re'sen hüküm altına alınır. Vekalet ücretinin hüküm altına alınabilmesi için, tarafların talebi aranmaz..."* ifadelerine yer verilmiştir (Lexpera).

¹⁰ Bkz. yuk. I, A.

olduğu gibi yargılama gideri olan vekâlet ücretinden de aleyhine hüküm verilen taraf sorumlu tutulmaktadır. Bununla birlikte, dava dolayısıyla ortaya çıkan yargılama giderlerinden (avukatlık ücreti dahil) tarafların nasıl ve hangi kapsamda sorumlu tutulacağı meselesinin esasen bir hukuk politikası tercihi olduğu söylenebilir¹¹. Zira makul sürede yargılanma ve makul yargılama giderleri, sınırlı olan yargısal kaynakların tahsisinde oldukça önemlidir¹². Bu çerçevede, çeşitli hukuk sistemlerinde yargılama giderlerine (avukatlık ücreti dahil) ilişkin düzenlemeler mevcuttur. Şu hâlde, yargılama giderlerine (dava finansmanına) ilişkin politika belirlemek bakımından her ülkenin kanun koyucusunun takdir yetkisinin mevcut olduğu söylenebilir¹³.

Mukayeseli hukuka bakıldığında, yargılama giderleri ve vekâlet ücretinin kimin tarafından ödeneceği bakımından, hukuk sistemleri genellikle iki ana gruba ayrılmaktadır: Kazanan tarafın yargılama giderlerinin kaybeden tarafa yükletildiği sistemler [“İngiliz kuralı” (*costs follow the event*)+ ve her bir tarafın kendi yargılama giderlerine katlandığı sistemler (“Amerikan kuralı”)¹⁴. Buna karşılık, aşağıda (bkz. II, A, 4) ayrıca ele alınacağı üzere, üçüncü sistem olarak “avukatlık ücretinin ve yargılama giderlerinin karşı tarafa tahmilinde davada haklı çıkma oranına bağlı olarak belirleme yapıldığı” Avrupa kuralından da söz edilebilir.

2. İngiliz Hukukunda

İngiliz hukukunda, “kaybeden öder, giderler vakıayı takip eder (*the loser pays rule, costs follow the event*)”¹⁵ kuralı söz konusudur. Bu kural, bir davada

¹¹ Saim Üstündağ, *Medeni Yargılama Hukuku* (7. Baskı, Nesil Matbaacılık 2000) 765; Cumhuriyet Rüzgaresen, *Medeni Muhakeme Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi* (Yetkin 2013) 140. Benzer şekilde bkz. Mustafa Göksu, ‘Karşılaştırmalı Hukuk ile Türk Hukukundaki Gelişmeler ve Tartışmalar Işığında Avukatlık Ücretinin Belirlenmesi Hakkında Bir İnceleme’, *Prof. Dr. Ejder Yılmaz’a Armağan*, C. 1 (Yetkin 2014) 928, 971.

¹² Bkz. Lord Woolf, *Acces to Justice Inquiry: Issues Paper* (Multi- Party Actions 1996) 2, 2 (a); ayrıca bkz. Rachael Mulheron, *The Class Action in Common Law Legal Systems: A Comparative Perspective* (Oxford- Portland Oregon 2004) 50; İbrahim Özbay, Murat Uyumaz ve Bedriye Tuğçe Balaban, *Anglo-Amerikan Hukukundaki Grup Davaları (Class Actions) Çerçevesinde Türk Hukukunda Topluluk Davaları (HMK m. 113)* (Yetkin 2024) 93.

¹³ İbrahim Özbay ve Sedat Kaya, ‘Adalet Erişim ve Yargılama Giderlerinin Finansmanı Bakımından Hukuki Himaye Sigortasına Bakış’, *Prof. Dr. Selçuk Öztekin’e Armağan*, C. III (Filiz 2022) 1805-1807.

¹⁴ Mathias Reimann, ‘Cost and Fee Allocation in Civil Procedure: A Synthesis’, in Mathias Reimann (ed), *Cost and Fee Allocation in Civil Procedure* (Springer 2012) 9.

¹⁵ Mustafa Göksu, *Civil Litigation and Dispute Resolution in Turkey* (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 2016) 165.

kaybeden tarafın karşı tarafın avukatlık ücretini ve yargılama giderlerini ödemek zorunda olduğuna ilişkin bir sistem olup, kısaca “kaybeden öder” şeklinde bilinmektedir¹⁶. Bununla birlikte İngiliz hukukunda davayı kazanma-kaybetme vakıası bir bütün olarak algılandığından davacı, örneğin, bir tazminat davası açtığında, dava sonunda talep ettiğinden daha düşük bir tazminata hak kazansa bile, davayı kazanmış addedilmekte ve yargılama giderleri de davalı tarafa yükletilmektedir¹⁷.

3. ABD Hukukunda

ABD hukukunda, Amerikan kuralı (*American rules*) diye bilinen kurala göre, yargılama sonucundan bağımsız olarak, kendisini mahkemede avukatla temsil ettiren taraf yalnızca kendi avukatlık ücretini ödemekle yükümlüdür¹⁸. Başka bir ifadeyle, davayı kaybeden taraf, kazanan tarafın yargılama giderlerini ve avukatlık ücretini üstlenmeye zorlanamaz¹⁹. Yani “kaybeden öder” ilkesi ABD hukuk sisteminde uygulanmaz²⁰. ABD hukuk sisteminin, “kaybeden öder” ilkesini normatif bir ilke olarak kabul etmemekle birlikte, genel itibarıyla her bir tarafın kendi yargılama giderlerine katlanması gerektiği ilkesini fiilen uygulayan bir sistem olduğu söylenebilir²¹. Bununla beraber, bu sistemde mahkeme harçları-

¹⁶ Victor E. Schwartz and Cary Silverman, ‘Who Pays When the ‘Loser Pays’? Considering Practical Issues, Misperceptions and Options’ (2012) Alec Policy Forum <file:///C:/Users/DELL/Downloads/WhoPaysWhentheLoserPays.pdf> Date of Access 5 March 2026, 8. Bu ilkenin birçok Avrupa ülkesinde uygulanan genel bir ilke olduğuna ilişkin olarak bkz. Harald Koch, ‘Non-Class Group Litigation Under EU and German Law’ (2001) 11 (2) Duke Journal of Comp & Int. L 355, 365); Martha Pacold, ‘Attorneys’ Fees in Class Actions Governed by Fee- Shifting Statutes’ (2001) 68 (3) The University of Chicago Law Review 1007, 1009. Türk hukuku bakımından bkz. ve karşı. “Yargılama giderlerinden sorumluluk” başlıklı **HMK m. 326/f. 1**: “*Kanunda yazılı hâller dışında, yargılama giderlerinin, aleyhine hüküm verilen taraftan alınmasına karar verilir*”.

¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Göksu, ‘Tarafların Sulhe Teşvik Edilmesinde Etkili Bir Örnek: İngiliz Hukuk Yargılamasında Resmi Sulh Önerileri’ (2014) (115) TBB Dergisi 277, 281.

¹⁸ Bkz. Cengiz Topel Çelikoğlu, ‘Karşı Tarafa Tahmil Olunan Avukatlık Ücretinin Hukuki Niteliği’ (2014) 16 (Özel Sayı: Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ’e Armağan) DEÜHFD 1093, 1107-1108; Göksu, ‘Avukatlık Ücreti’ (n 11) 938 vd.

¹⁹ Bkz. John J. Cound, Jack H. Friedental, Arthur R. Miller and John E. Sexton, *Civil Procedure, Cases and Materials (American Casebook Series)* (6th Edition, West Publishing 1993) 722.

²⁰ Janet Cooper Alexander, ‘An Introduction to Class Action Procedure in the United States’ (2000) Debates Over Group Litigation in Comparative Perspective <<https://www.sarrafgentile.com/wp-content/uploads/pdf/An-Introduction-to-Class-Actions.pdf>> Date of Access 5 March 2026, 11; Pacold (n 16) 1010; Cound, Friedental, Miller and Sexton (n 19) 722.

²¹ Reimann (n 14) 15.

nın çoğu kez kaybeden tarafa yükletildiğini de belirtmek gerekir²². Sonuç olarak, ABD’de “Amerikan Kuralı” diye bilinen kurala göre, avukatlık ücreti bakımından olağan uygulama, avukatlara müvekkilleriyle yapmış oldukları sözleşmeye göre ücret ödenmesidir. Buna göre her müvekkil davayı ister kazansın ister kaybet-sin, kendi avukatının ücretini kendisi ödeyecek, yapılan masraflara kendisi kat-lanacaktır²³.

4. Kıta Avrupası Hukuk Sisteminde

Kıta Avrupası’nda geçerli olan ve Avrupa kuralı (*European rule*) diye bilinen kurala göre ise, avukatlık ücretinin ve yargılama giderlerinin karşı tarafa tahmi-linde davada haklı çıkma oranına bağlı olarak belirleme yapılır. Diğer bir ifadeyle, tarafın ortaya çıkan yargılama giderlerinden sorumlu tutulması davada haklı olma derecesine göre tespit edilir²⁴. **Türk hukukunda** esasen bu sistemin uygu-landığı, bununla birlikte yukarıda belirtilen İngiliz kuralındaki “*kaybeden öder*” ilkesinden de etkilenildiği söylenebilir.

Benzer şekilde, özel olarak belirtmek gerekirse, **Alman hukukunda** özel hukuk uyuşmazlıklarında davayı kaybeden taraf, yargılamaya ilişkin giderleri - avukatlık ücreti dahil- (karşı tarafın yaptığı giderler ile delil ikamesine ilişkin giderler dâhil olmak üzere) üstlenmekle yükümlüdür (ZPO § 91; “kaybeden öder” kuralı ve tazmin ilkesi). Tarafların davada kısmen haklı, kısmen haksız olmaları hâlinde ise, esasen yargılama giderleri ya karşılıklı olarak mahsup edilmekte ya da oransal olarak paylaştırılmaktadır (ZPO § 92/1)²⁵.

²² Reimann (n 14) 15.

²³ Herberg B. Newberg and Alba Conte, *Newberg on Class Actions* (4th Edition, St. Paul Minn. West Group 2002) § 14-1; Pacold (n 16) 1010.

²⁴ Bkz. B. George Shepherd, ‘Avukatlık Ücretinin Karşı Tarafa Tahmiline İlişkin Avrupa Kuralının Dava Davranışı Üzerindeki Etkileri’, çev. Gökhan Aykut (2020) (127) Fasikül Hukuk Dergisi 16, 17-18; Çelikoğlu (n 18) 1106 vd. Özellikle Kıta Avrupası’nda, karşı tarafa yükletilebilen avukatlık ücretleri, uyuşmazlık konusu değere (ve bazı durumlarda davanın görüldüğü mahkemeye) bağlı olarak belirlenen resmî tarifeler aracılığıyla düzenlenmektedir. Bu tarifeler ya kesin tutarlar ya da asgarî-azami bir aralık öngörmektedir. Bu tür sistemlerde, avukatlık ücretlerinin miktarı önceden (*ex ante*) belirlenmiş olduğundan gerek kazanan gerekse kaybeden taraf bakımından öngörülebilir niteliktedir (Reimann (n 14) 26). Türk hukuku bakımından bkz. ve karşı. “Yargılama giderlerinden sorumluluk” başlıklı **HMK m. 326/f. 2**: “*Davada iki taraftan her biri kısmen haklı çıkarsa, mahkeme, yargılama giderlerini tarafların haklılık oranına göre paylaştırır.*”

²⁵ Burkhard Hess and Rudolf Huebner, ‘Cost and Fee Allocation in German Civil Procedure’ in Mathias Reimann (ed), *Cost and Fee Allocation in Civil Procedure* (Springer 2012) 151-152; Andreas Schulz, *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*, Thomas Rauscher und

İsviçre hukukunda ise konuya ilişkin düzenleme İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu (*Schweizerische Zivilprozessordnung*) m. 95, 106 hükümlerinde yer almaktadır. Bu hükümlerde, vekâlet ücretinin de içinde bulunduğu yargılama giderleriyle ilgili olarak benzer yönde düzenlemeler yapılmıştır. Bununla birlikte İsviçre hukukunda, söz konusu vekâlet ücreti de geniş anlamda yargılama giderleri arasında sayılmış; ancak bu ücret, davayı kazanan tarafın bu sebeple maruz kaldığı masrafın/zararın (*açılan dava dolayısıyla avukat tutmak durumunda kalma*) davayı kaybeden tarafça tazmin edilmesi (*Parteientschädigung*) şeklinde ele alınmıştır²⁶.

B. Yargılama Gideri Olan Vekâlet Ücretinin Aidieti ile İlgili Hukukumuzdaki Kanuni Düzenlemeler

1. Avukatlık Kanunundaki Düzenleme (Av. K m. 164/f. 5)

Avukatlık ücreti başlığını taşıyan Av. K m. 164/f. 5 uyarınca, “*Dava sonunda, kararla tarife dayanılarak karşı tarafa yüklenecek vekâlet ücreti avukata aittir. Bu ücret, iş sahibinin borcu nedeniyle takas ve mahsup edilemez, haczedilemez*”. Bu hükmün ilk hâli, “*Avukatla iş sahibi arasında aksine yazılı sözleşme bulunmadıkça tarife dayanarak karşı tarafa yüklenecek avukatlık ücreti avukata aittir*” şeklindeydi. Ancak daha sonra yapılan kanun değişikliğiyle²⁷ “*aksine yazılı sözleşme bulunmadıkça*” ibaresi hükümden çıkarılmıştır. Doktrindeki bir görüşe göre, yapılan değişiklikten sonra hüküm, emredici bir nitelik kazanmış olup, yargılama gideri olan vekâlet ücretinin müvekkile ait olacağına dair sözleşme yapma imkânı ortadan kaldırılmıştır²⁸. Ancak hükmün emredici nitelikte

Wolfgang Krüger (Hrsg), 1. Band (7. Auflage, C. H. Beck 2025), § 91, kn. 1-2, 14-15, 20, § 92, kn. 3-18; Hans-Joachim Musielak, Wolfgang Voit und Jasmin Flockenhaus, *Zivilprozessordnung Kommentar* (22. Auflage, Franz Vahlen 2025), § 91, kn. 1-33, § 92, kn. 1-5; Göksu, ‘Avukatlık Ücreti’ (n 11) 955; Fatih Tahiroğlu, ‘Kısmen Haklı Çıkma Durumunda Yargılama Giderlerinin Paylaştırılması: HMK m. 326/2 Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme’ (2025) 24 (2) İKÜHFD 443, 453-458. Başka diğer ülkeler, örneğin, Avusturya, Avustralya, Japonya, Kanada, Finlandiya, Yunanistan, Hindistan, İtalya ve Hollanda’daki durum için bkz. Reimann (n 14) 9 vd.

²⁶ Konuyla ilgili olarak bkz. Lorenz Lauer, *Das Anwaltshonorar* (Dike Verlag 2023) 161-168; Tahiroğlu (n 25) 459-465. Yazar, bu tür yargılama giderlerini belirtmek için “*taraf tazminatı (Parteientschädigung)*” ifadesini kullanmıştır (Tahiroğlu (n 25) 459-461).

²⁷ Avukatlık Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun Numarası: 4667, Kabul Tarihi: 02.05.2001, RG 10.05.2001/24398.

²⁸ Biyan (n 8) 250; Papakçı (n 4) 74 dn. 229, 85-86; Kazaz (n 5) 75 dn. 236; Coşkun Türkmen, ‘Vekâlet Ücretinin Aidieti’ (2009) (2) Ankara Barosu Dergisi 127, 130. Bu hükmün aksinin karar kararlaştırılamayacağı yönünde bkz. Halûk Burcuoğlu, ‘Avukatlık Sözleşmesi ve Avukatlık Ücreti ile İlgili Önemli Bazı Sorunlar’ (2003) (49) TBB Dergisi 49, 69.

olmadığını savunan ve bizim de katıldığımız görüşe göre ise, özel hukukta aslo-
lan sözleşme özgürlüğü olup burada da açıkça düzenlenen bir yasak bulunma-
dığından, söz konusu değişiklikle tarafların aksine bir sözleşme yapma; diğer bir
ifadeyle, bu ücretin kısmen veya tamamen müvekkile ait olacağını kararlaştır-
ma imkânı ortadan kaldırılmamıştır²⁹.

Av. K m. 164/f. 5 hükmü ile avukatın emeğinin güvence altına alınmasının
ve avukat ile müvekkili arasında çıkacak ücret uyumsuzluklarının önlenmesinin
amaçlandığı ifade edilmektedir³⁰. Belirtmek gerekir ki, Av. K m. 164/f. 5'te ön-
görülen avukatlık ücreti, yargılama gideri olan avukatlık ücretidir. Bu konuda
avukatlık sözleşmesiyle kararlaştırılan ve avukatla müvekkili arasında geçerli
olan avukatlık ücreti ile yargılama gideri olan avukatlık ücretinin birbirinden
ayırt edilmesi gerekir. Davanın önemine göre, mahkemece kendisini vekil mari-
fetiyle temsil ettirip davada haklı çıkan taraf lehine, AAÜT çerçevesinde re'sen
takdir edilen vekâlet ücreti (HMK m. 323/ğ, m. 330, 332), avukatlık sözleşme-
sindeki ücretten farklıdır³¹. Avukatlık (vekâlet) sözleşmesinin niteliği gereği,
yapılan işin karşılığı olarak kararlaştırılan ücret Türk Borçlar Kanunu'ndan dolayı
zaten vekile aittir. Bunun yanında Kanun'un lafzi yorumundan, AAÜT'ye göre
hükmedilen ücretin de avukata ait olduğu yönünde bir sonuç çıkmaktadır. An-
cak aşağıda ele alınacağı üzere, HMK gereğince hüküm, davanın tarafları için
geçerli olup onların leh veya aleyhlerinde sonuç doğurur; vekil için hüküm ku-
rulamaz³².

²⁹ Aydın (n 4) 786-787; Sarısözen (n 5) 99-109; Gökhan Aykut, 'Hukuk Davalarında Avukatlık Ücreti' (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi 2018) 160. Hükmün aksinin kararlaştırılabileceği hususunda ayrıca bkz. Atalay, *Pekcanitez Usûl* (n 5) 4222; Pekcanitez, Atalay ve Özkes (n 4) 571; Göksu, 'Avukatlık Ücreti' (n 11) 924. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Kazaz (n 5) 74-79. İlgili hükmün emredici hukuk kuralı olmayıp tamamlayıcı bir hukuk kuralı olduğu yönünde bkz. Anayasa Mahkemesi, E 2017/154, K 2019/18, 10.04.2019 (RG 16.05.2019/30776). Yargıtayın bir kararında da " 164. maddenin son fıkrasında yer alan "aksi kararlaştırılmadıkça" ifadesinin 4667 sayılı Yasa ile değiştirilen metinde yer alması bu hükmün (164. maddenin son fıkrası (ilk cümlesinin) aksine sözleşme yapılamayacağı sonucunu doğurmaz. Böyle bir düzenleme ile hükmün yasak -buyruk- koyan emredici hukuk normu haline geldiği de kabul edilemez..." ifadelerine yer verilmiştir *3. HD, 7644/7978, 14.07.2005 (Lexpera)].

³⁰ Bkz. Anayasa Mahkemesi, E 2002/126, K 2004/27, 03.03.2004 (RG 19.02.2005/25732); Anayasa Mahkemesi, E 2004/8, K 2004/28, 03.03.2004 (RG 26.02.2005/25739). Bu konudaki eleştiriler için bkz. Şimşek (n 7) 549 vd.

³¹ Bkz. yuk. I.

³² Şamil İnan, 'Dava Sonunda Verilen Avukatlık Ücreti Kime Aittir?' (2005) (6) Eskişehir Barosu Dergisi 65, 66.

Nitekim Yargıtayın bir kararında³³ özetle, “Yargılama ve hüküm ancak davanın tarafları hakkında verilebilir. Yargılama giderleri de hükmün sonuçlarına göre yan-ların sorumlulukları ile ilgili bulunduğundan, hüküm ile birlikte karara bağlanması gerekir (29.05.1957 tarih ve 4/16 sayılı İBK). Bu bağlamda yargılama giderleri aley-hine hüküm verilen tarafa yükletilir ve vekalet ücreti de yargılama giderlerindendir (HMUK m. 417/1, 423/b- 6). Diğer yandan 4667 sayılı Yasanın 77. maddesi ile de-ğiştirilen 1136 sayılı Avukatlık Yasasının 164/son maddesindeki düzenlemede, dava sonunda karar ile tarifeyle dayalı olarak karşı tarafa yüklenecek vekalet ücretinin avukata ait olacağı belirtildiği gibi, bu hükme koşut bir düzenleme de Avukatlık Asgari Ücret Tarifesinde yargı yerlerince avukata ait olmak üzere karşı tarafa yük-le-tilecek vekalet ücreti biçiminde yer almıştır. Yukarıda açıklandığı üzere gerek Avu-katlık Yasası gerekse de yasaya dayalı olarak hazırlanan Avukatlık Asgari Ücret Tarifesinde yer alan düzenlemeler, HMUK’nın davanın taraflarına ve hükmün kim-lere yönelik olarak kurulacağına ilişkin hükümlerini kaldırıcı veya değiştirici nitelikte değildir. Aksine, hükmün ve ayrıntısı niteliğindeki yargılama giderlerinin ve bu bağ-lamda vekalet ücretinin davanın tarafları hakkında kurulması gerekir. **Avukatlık Yasasındaki “vekalet ücreti avukata aittir” biçimindeki düzenleme, hükmü kuran mahkemeye değil vekil ile vekil edene yönelik bir kuraldır.** Bu yorum ve varılan sonuç, aynı maddedeki bu ücret, iş sahibinin borcu nedeniyle takas ve mahsup edilemez, haczedilemez biçimindeki düzenleme ile de doğrulanmaktadır. Açıklanan nedenlerle, taraf sıfatı bulunmayan vekil yararına vekalet ücretine hükmedilmesi bozmayı gerektirmiştir” ifadelerine yer verilmiştir.

Aynı şekilde, bir başka Yargıtay kararında³⁴, “Dava sonunda karşı tarafa yüklenen vekalet ücretinin Avukatlık Yasasının 164/son maddesi hükmünün yorumlanmasında hataya düşülerek taraflar yerine doğrudan avukata ödenme-si şeklinde hüküm tesisi...” doğru görülmemiş ve kararın bozulması yönünde karar verilmiştir. Şu hâlde bu içtihat ile de **ücretin avukata değil, taraf lehine hükmedileceği** belirtilmiştir.

Davanın kısmen kabulü hâlinde ise, giderlerin ve dolayısıyla söz konusu vekâlet ücretinin bir kısmı davalı tarafa yükletilir³⁵. Bir başka deyişle, davada iki taraftan her

³³ Yargıtay 4. HD, 6312/7223, 15.04.2004 (KİBB).

³⁴ Yargıtay 18. HD, 5158/6056, 09.09.2003 (KİBB).

³⁵ Ayrıca bkz. Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası (n 6) 792; Pekcanıtez, Atalay ve Öze-kes (n 4) 573; Budak ve Karaaslan, *Usul* (n 8) 365; Tahiroğlu (n 25) 445 vd.; Cumhuriyet Rüzgare-sen, ‘Terditli Davada Yargılama Harç ve Giderleri’ (2020) 28 (3) SÜHFD 1005, 1017. Ayrıca bkz. Yargıtay 7. HD, 6668/1491, 12.03.2024 tarihli kararının ilgili kısmı şu şekildedir: “...6100

biri kısmen haklı çıkarsa, mahkeme, yargılama giderlerini tarafların haklılık oranına göre paylaştırır (HMK m. 326/f. 2). Nitekim bir bölge idare mahkemesi kararında³⁶ şu ifadeler yer verilmiştir: “... davalı idare vekilinin kısmen haklı çıktıkları davada lehlerine vekalet ücretine hükmedilmesi gerektiği yönündeki istemine gelince; 1136 Sayılı Avukatlık Kanunu’nun 168. maddesinin son paragrafında, hukuki yardımın tamamlandığı veya dava sonunda hüküm verildiği tarihte yürürlükte olan tarife esas alınarak avukatlık ücretine hükmedileceği belirtilmiş olup; 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 330. maddesinde; vekil ile takip edilen davalarda mahkemece, kanuna göre takdir olunacak vekalet ücretinin taraf lehine hükmedileceği, yine aynı Kanun’un 323. maddesinde ise; vekalet ücretinin de yargılama giderleri içinde olduğu düzenlemelerine yer verildiği, hükmün verildiği tarihte yürürlükte bulunan tarifenin 3/1. maddesinde ise yargı yerlerince avukata ait olmak üzere karşı tarafa yükletilecek avukatlık ücretinin Tarifede yazılı miktardan az ve üç katından çok olamayacağı, bu ücretin belirlenmesinde, avukatın emeği, çabası, işin önemi, niteliği ve davanın süresinin göz önünde tutulacağı, 5/1. maddesinde de hangi aşamada olursa olsun dava ve icra takibini kabul eden avukatın, Tarife hükümleri ile belirlenen ücretin tamamına hak kazanacağı hükme bağlanmıştır. Olayda, davalı idarenin avukat vasıtasıyla temsil edildiği görülmekte olup; davanın kısmen kabulü kısmen reddi yönünde karar verilmesine ve dolayısıyla idarenin kısmen haklı çıkmış olmasına karşın davalı idare vekili lehine vekalet ücretine hükmedilmediği görülmektedir. Bu durumda, yukarıda belirtilen hükümler gereği davalı idare vekilinin avukatlık ücretinden yararlanması gerektiğinden, vekalet ücretine hükmedilmeden verilen kararın bu kısmında hukuka uyarlık bulunmamaktadır”. Bu kararda davanın kısmen kabulü kısmen reddi yönünde karar verilmesine ve dolayısıyla bir taraf kısmen haklı çıkmış olmasına rağmen davalı tarafın vekili lehine vekâlet ücretine hükmedilmemesi hukuka aykırı görülmüş, davalı (idare) vekilinin vekâlet ücretinden yararlanması gerektiğine vurgu yapılarak, vekâlet ücretine hükmedilmesinden söz edilmiştir.

Benzer şekilde, Yargıtayın bir kararına³⁷ göre, “... Davalı-karşı davacı (kadin) davada kendisini vekille temsil ettirmiştir. Vekille takip edilen davalarda,

Sayı 1 Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 323. maddesinin (ğ) bendindeki düzenlemeye göre vekille takip edilen davalarda kanun gereğince takdir olunacak vekâlet ücreti yargılama giderleri kapsamındadır. Yine aynı Kanun’un 330. maddesine göre de kanunda yazılı haller dışında, yargılama giderlerinin, aleyhine hüküm verilen taraftan alınmasına karar verilir. Davada iki taraftan her biri kısmen haklı çıkarsa, mahkeme, yargılama giderlerini tarafların haklılık oranına göre paylaştırır...” (KİBB).

³⁶ Erzurum BİM, 1. Vergi Dava Dairesi, 603/612, 21.06.2017 (KİBB).

³⁷ Yargıtay 2. HD, 24998/11002, 18.04.2013 (e-uyar).

dava sonunda tarife dayanılarak Kanun gereğince takdir olunacak vekalet ücreti avukata aittir. Bu ücret iş sahibinin borcu nedeniyle takas ve mahsup edilemez, haczedilemez (1136 s. Avukatlık K. md.164/5). Vekalet ücretinin taraf lehine hükmedilecek olması, bu ücretin avukata ait olduğu gerçeğini değiştirmez. Bu bakımdan davalı tarafından açılan karşı boşanma davası kabul edildiğine göre, davada kendisini vekille tespit ettiren davalı-karşı davacı (kadın) yararına vekalet ücreti tayini zorunludur. Bu husus nazara alınmadan yazılı şekilde hüküm kurulması doğru bulunmamıştır”.

Yukarıdaki kazai içtihatlardan da anlaşılacağı üzere, vekille takip edilen davalarda, dava sonunda AAÜT’ye dayanılarak kanun gereğince takdir olunacak vekâlet ücretinin avukata ait olması ile yargılama gideri olarak vekâlet ücretine ilişkin hükmün taraf lehine kurulması birbiriyle çelişmemektedir. Zira vekâlet ücretinin taraf lehine hükmedilecek olması, bu ücretin avukata ait olduğu gerçeğini değiştirmeyecektir.

2. Hukuk Muhakemeleri Kanunundaki Düzenleme (HMK m. 330)

“Yargılama giderlerinin kapsamı” başlıklı **HMK m. 323 hükmünde**, “Yargılama giderleri şunlardır:” denilmiş ve bunlardan birinin “*Vekille takip edilen davalarda kanun gereğince takdir olunacak vekâlet ücreti*” olduğu (HMK m. 323/ğ bendi) belirtilmiştir.

HMK’nin “Yargılama giderlerinden sorumluluk” başlıklı **326. maddesi ise şu şekildedir:**

“(1) Kanunda yazılı hâller dışında, yargılama giderlerinin, aleyhine hüküm verilen taraftan alınmasına karar verilir.

(2) Davada iki taraftan her biri kısmen haklı çıkarsa, mahkeme, yargılama giderlerini tarafların haklılık oranına göre paylaştırır^{38,39}

3) Aleyhine hüküm verilenler birden fazla ise mahkeme yargılama giderlerini, bunlar arasında paylaştırabileceği gibi, müteselsilen sorumlu tutulmalarına da karar verebilir”.

³⁸ Anayasa Mahkemesi, E 2023/101, K 2023/207, 30.11.2023 tarihli kararı gereğince HMK m. 326/f. 2 hükmü, “kamulaştırmaz el atma sebebine dayalı tazminat davaları” yönünden uygulanmaz.

³⁹ Anayasa Mahkemesi, E 2024/29, K 2024/226, 25.12.2024 tarihli kararı gereğince HMK m. 326/f. 2 hükmü, “manevi tazminat davaları” yönünden uygulanmaz.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yargılama giderleriyle ilgili hususların düzenlendiği kısımda yer alan m. 330'a göre ise, *"Vekil ile takip edilen davalarda mahkemece, kanuna göre takdir olunacak vekâlet ücreti, taraf lehine hükmedilir"*. Görüldüğü gibi, söz konusu vekâlet ücretinin taraf lehine hükmedileceği ifade edilmiştir.

Yukarıdaki hükümlerden de anlaşılacağı üzere, dava sonucunda aleyhine hüküm verilen taraf, diğer yargılama giderlerinden sorumlu olduğu gibi kararda belirtilen vekâlet ücretinden de sorumludur (HMK m. 323, 326). Nitekim HMK m. 326/f. 1'e göre, kanunda yazılı hâller haricinde, yargılama harç ve giderleri, aleyhine hüküm verilen tarafa yükletilir⁴⁰. Bu durum, *"kaybeden öder"* kuralının bir sonucudur⁴¹. Davayı kaybeden tarafın yargılama harç ve giderlerine mahkûm edilebilmesi için tarafların talebi gerekmez; mahkeme re'sen bu giderlerin kime yükletileceğini nihai kararında belirtmek zorundadır (HMK m. 332).

Yargıtayın bir kararında⁴², *"6100 sayılı HMK'nun 323/ğ maddesinde avukatlık ücreti, yargılama giderleri arasında sayılmıştır. Aynı yasanın 330. maddesinde ise, yargılama gideri olarak takdir olunacak avukatlık ücretinin yargılamanın tarafı lehine hükmedileceği belirtilmiştir. Ayrıca, 1136 sayılı Avukatlık Yasası'nın 164/son maddesinde; "dava sonunda, kararla tarife dayanılarak karşı tarafa yüklenecek vekalet ücreti avukata aittir." düzenlemesine yer verilmiş olup, bu hüküm vekil ile müvekkil arasında çıkacak, iç ilişkiden kaynaklanan uyuşmazlıkları düzenlemek amacıyla öngörülmüştür (HGK. 07.04.2004 tarih ve 2004/12-213 Esas, 2004/215 Karar). Somut olayda ilamda davacı lehine hükmedilen vekalet ücreti alacağı, vekil tarafından kendi adına tahsil istemiyle icra takibine konulmuştur. Borçlu diğer itiraz nedenleri yanında vekilin kendi adına takip yapamayacağını da bildirerek takibin iptalini istemiştir. Hüküm borçlu vekili tarafından temyiz edilmiştir. Bu durumda mahkemece ilamda hükmedilen vekalet ücreti alacağının yargı gideri kapsamında ilam tarafı lehine hükmedildiği, iç ilişkide vekile ait olsa da, ödenmemesi halinde tahsili amacıyla, ancak asil adına*

⁴⁰ Bkz. Yargıtay 11. HD, 1264/5125, 21.06.2022 tarihli kararında, *"...Dava, maddi tazminat istemine ilişkindir. Yargılama harç ve giderleri, kural olarak davada haksız çıkan tarafa, bir başka deyişle aleyhine hüküm verilen tarafa yükletilir (HMK m. 326/İ). Davayı kazanan taraf, davayı bir vekil aracılığı ile takip etmişse, haksız çıkan taraf, yargılama gideri olarak vekalet ücreti ödemeye de mahkûm edilir (HMK m. 323/1-ğ)..."* denilmiştir (KİBB).

⁴¹ Rüzgaresen, 'Harç ve Giderler' (n 35) 1016. Ayrıca karş. Schwartz and Silverman (n 16) 8. Bu durumun İngiliz kuralındaki "kaybeden öder" ilkesinden farkı için bkz. yuk. II, A, 2.

⁴² Yargıtay 8. HD, 6884/14910, 21.10.2013 (KİBB).

takibe konabileceği, vekilin kendi adına takibe koyamayacağı nazara alınarak takibin iptaline karar verilmesi gerekirken, bu şikayetin reddine karar verilmesi isabetsizdir” denilmek suretiyle, isabetli olarak, **ilam vekâlet ücretinin yargılama giderlerinden olduğu ve vekil adına takibe konulamayacağı, ancak asil adına takibe konulabileceği belirtilmiştir.** Bu nedenle yargılama gideri olarak hükmolunan vekâlet ücretinin ancak “yargılamanın tarafları” arasında geçerli olacağını unutmamak gerekir.

Benzer bir Yargıtay kararında⁴³ da “*Kanunda yazılı haller dışında yargılama giderlerinin, aleyhine hüküm verilen taraftan alınmasına karar verilir (HMK.md. 326/1). Vekille takip edilen davalarda, mahkemece kanuna göre takdir olunacak vekalet ücreti taraf lehine hükmedilir (HMK.md. 330/1). Açıklanan yasal hükümler gereğince, davalı tarafça yapılan yargılama giderlerinin ve kanun gereğince takdir edilen, davacıdan alınmasına karar verilen vekalet ücretinin davalıya verilmesine karar verilmesi yönünde hüküm kurulması gerekirken, Hazine’ye verilmesine şeklinde hüküm kurulması, usul ve yasaya aykırıdır...” ifadelerine yer verilmiş; böylece davalı tarafça yapılan yargılama giderlerinin ve kanun gereğince takdir edilerek davacıdan alınmasına karar verilen vekâlet ücretinin davalı tarafa verilmesi yönünde karar verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.*

Aynı şekilde, Yargıtayın başka bir kararında⁴⁴ da “*6100 Sayılı HMK’nın 330. maddesi uyarınca vekil ile takip edilen davalarda mahkemece, kanuna göre takdir olunacak vekâlet ücreti, taraf lehine hükmedilir. Somut olayda mahkemece davacılar lehine belirlenen vekalet ücretinin davacı asıllara verilmesi yerine davacılar vekiline verilmesine hükmedilmesi doğru değil bozma nedeni ise de; bu yanlışlığın giderilmesi yargılamanın tekrarını gerektirir nitelikte görülmediğinden 6100 sayılı HMK’nun geçici 3/2. maddesi delaletiyle 1086 sayılı HUMK’nun 438/7 maddesi uyarınca hükmün düzeltilerek onanmasına karar vermek gerekmiştir”* denilerek kanuna göre takdir olunacak vekâlet ücretinin, taraf lehine hükmedileceğine açıkça yer verilmiştir.

⁴³ Yargıtay 2. HD, 20827/3368, 20.02.2014 (e-uyar).

⁴⁴ Yargıtay 17. HD, 3573/6676, 23.05.2019 (e-uyar). Aynı yönde bkz. Yargıtay 23. HD, 5160/1396, 16.04.2019 tarihli kararına göre, “...vekalet ücreti olan 1.500,00 TL’nin davacıdan alınarak davalılar vekiline verilmesine karar verilmesi doğru olmamıştır...” (e-uyar).

3. Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu m. 18/A, f. 11 Hükmü

Konuyla ilgili olarak burada ele alınması gereken bir başka düzenleme ise Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nun (HUAK)⁴⁵ dava şartı arabuluculukla ilgili m. 18/A, f. 11 hükmüdür.

Bu hükme göre, *“Taraflardan birinin geçerli bir mazeret göstermeksizin ilk toplantıya katılmaması sebebiyle arabuluculuk faaliyetinin sona ermesi durumunda toplantıya katılmayan taraf, son tutanakta belirtilir ve bu taraf davada kısmen veya tamamen haklı çıksa bile karşı tarafın ödemekle yükümlü olduğu yargılama giderlerinin yarısından sorumlu tutulur. (Değişik ikinci cümle: 7/11/2024-7531/25 md.) Ayrıca bu taraf lehine Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi-ne göre belirlenen vekâlet ücretinin yarısına hükmedilir...”*⁴⁶ Bu hükümde 07.11.2024 tarih ve 7531 sayılı Kanun⁴⁷ ile değişiklik yapılmadan önce, ilgili

⁴⁵ Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu, Kanun Numarası: 6325, Kabul Tarihi: 07.06.2012, RG 22.06.2012/28331.

⁴⁶ Bu yaptırımın şartları, dava şartı arabuluculuk ilk toplantısına katılmama, geçerli bir mazeret gösterilememesi ve ilk toplantıya katılmama sebebiyle arabuluculuk faaliyetinin sona ermesi şeklinde ele alınmaktadır. Bu konuda bkz. Mesut Köksoy, ‘Arabuluculuk İlk Toplantısına Geçerli Mazeret Göstermeksizin Katılmamanın Yaptırımı’ (2024) (174) TBB Dergisi 223, 227 vd. Bu hükmün hak arama hürriyetine aykırı olduğu yönünde eleştiriler için bkz. N. Tuğçe Bahadır, *Hak Arama Hürriyeti Perspektifinden Arabuluculuk* (Seçkin 2022) 190-192; Ömer Ekmekçi, Muhammet Özekes, Murat Atalı ve Vural Seven, *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk* (2. Baskı, On İki Levha 2019) 149-159, 183-184; Köksoy (n 46) 235 vd.; Ayşe Karakimseli Sezgin, ‘Dava Şartı Arabuluculukta İlk Oturuma Katılmayan Tarafın Yargılama Giderlerine Mahkûm Edilmesi Sorunu’ (2025) (63) TAAD 723, 729 vd.; Sedat Kaya, ‘7036 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunu Çerçevesinde Bireysel İş Uyuşmazlıklarında Zorunlu Arabuluculuk’ (2018) 22 (1-2) EBYÜHFD 209, 241-242.

⁴⁷ Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun Numarası: 7531, Kabul Tarihi: 07.11.2024, RG 14.11.2024/32722. Bu değişiklik, Anayasa Mahkemesinin E 2023/160, K 2024/77, 14.03.2024 tarihli iptal kararı (RG 18.04.2024/32521) sonrasında yapılmıştır. Bu kararda, ilgili tarafın davada haklı çıksa dahi yargılama giderinin tamamından sorumlu tutulması ve ayrıca onun lehine vekâlet ücretine hiç hükmedilmemesi, temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması, mülkiyet hakkı (*taraf bakımından*) ve mahkemeye erişim hakkına ilişkin Anayasa hükümlerine (m. 13, 35, 36) aykırı görülmüştür. Nitekim İlk derece mahkemesi (Çorum Tüketici Mahkemesi), arabuluculuk toplantısına mazeretsiz katılmayan tarafın dava sonunda haklı çıkarsa bile yargılama giderlerinden sorumlu tutulmasının ve vekâlet ücretinden mahrum bırakılmasının mahkemeye erişim hakkını orantısız bir şekilde kısıtladığı iddiasını ciddi bulmuş ve konuyu Anayasa Mahkemesine taşımıştır. Süreç için bkz. Gülnihal Ahter Yakacak, ‘Dava Şartı Arabuluculuk Sürecinde İlk Toplantıya Katılmama Nedeniyle Uygulanan Yargılama Giderine İlişkin Yaptırımın Anayasa Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Değerlendirilmesi’ (2025) 10 (1) (Arabuluculuğun Geleceği Sempozyumu Özel Sayısı) İbn Haldun Çalışmaları Dergisi 127, 136-138.

taraf davada haklı çıksa bile yargılama giderinin tamamından sorumlu tutuluyordu ve ayrıca bu taraf lehine vekâlet ücretine de hükmedilmiyordu⁴⁸.

Belirtmek gerekir ki, doktrinde, taraflardan birinin geçerli bir mazeret olmaksızın ilk toplantıya gelmemesi; buna karşılık, karşı tarafın da yargılamada dürüstlük kuralına aykırı davranışlar sergilemesi hâlinde, HUAK m. 18/A, f. 11 ile HMK m. 327/f. 1 hükmünün çatıştığı ifade edilerek, HUAK'nin ilgili maddesinin özel hüküm olduğu ve öncelikle uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Olması gereken hukuk bakımından, HUAK m. 18/A, f. 11'de karşı tarafın yargılama sırasında dürüstlük kuralına aykırı davrandığı hâlleri istisna tutan bir hükme yer verilmesi de doktrinde tavsiye edilmiştir⁴⁹. Biz de bu görüşe katılmaktayız.

4. İş Mahkemeleri Kanunu m. 3/f. 12 Hükümü

7531 sayılı Kanun'un 25. maddesi ile HUAK'nin 18/A maddesinin 11. fıkrasında yapılan değişiklikle getirilen, *"karşı tarafın ödemekle yükümlü olduğu yargılama giderlerinin yarısından sorumlu tutulur"* şeklindeki yeni düzenlemeden sonra, 7531 sayılı Kanun'un 28. maddesi ile İş Mahkemeleri Kanunu'nun (İşM. K)⁵⁰ 3. maddesinin 12. fıkrasındaki benzer hüküm de aynı doğrultuda değiştirilmiştir⁵¹. Nitekim İş Mahkemeleri Kanunu'nun yeni düzenlemesine (İşM. K m. 3/f. 12) göre; *"Taraflardan birinin geçerli bir mazeret göstermeksizin ilk toplantıya katılmaması sebebiyle arabuluculuk faaliyetinin sona ermesi durumunda toplantıya katılmayan taraf, son tutanakta belirtilir ve bu taraf davada kısmen veya tamamen haklı çıksa bile karşı tarafın ödemekle yükümlü olduğu yargılama giderlerinin yarısından sorumlu tutulur. (Değişik ikinci cümle: 7/11/2024-7531/28 md.) Ayrıca bu taraf lehine Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi-ne göre belirlenen vekâlet ücretinin yarısına hükmedilir..."*.

⁴⁸ Mevcut durumda yargılama giderlerinin ve vekâlet ücretinin yarısından sorumlu tutmakla kamu yararı ile mülkiyet hakkı ve mahkemeye erişim hakkı arasında bir denge kurulması ve ayrıca arabuluculuğun teşvik edilerek uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözüme kavuşturulması amaçlanmıştır. Gerekçe için bkz. <<https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y2/T2/DosyaKomisyonRaporunuVerdi/355a4c58-ed8e-4761-b96b-c490a93c37a7.pdf>> Erişim Tarihi 13 Şubat 2026.

⁴⁹ Eski hüküm döneminde ileri sürülen bu görüş için bkz. Cenk Akil, 'Ticari Uyuşmazlıklarda Dava Şartı Olarak Arabuluculuk Hakkında Usûl Hukuku Bakımından Bazı Değerlendirmeler' (2020) 11 (41) TAAD 307, 319. Doktrinde Özbek de bu görüşe taraftar görünmektedir (Mustafa Serdar Özbek, *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü* (5. Baskı, Yetkin 2022) 1636- 1638).

⁵⁰ İş Mahkemeleri Kanunu, Kanun Numarası: 7036, Kabul Tarihi: 12.10.2017, RG 25.10.2017/30221.

⁵¹ Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. Yakacak (n 47) 135-136.

Getirilen bu düzenlemelerle, ilgili HUAK ve İşM. K hükümleri arasında yeknesaklığın sağlanması ve Anayasa Mahkemesi kararının yerine getirilmesi amaçlanmıştır⁵².

C. Konuya İlişkin Kanuni Düzenlemelerdeki Farklılıkların İrdelenmesi

1. Av. K m. 164/f. 5 ile HMK m. 330 Arasındaki Farklılık

Yukarıda ele alınan hükümlerden özellikle Av. K m. 164/f. 5 ile HMK m. 330 arasında bir farklılığın bulunduğu ifade edilebilir. Bununla birlikte, HMK m. 330'un gerekçesinde⁵³, yargı kararlarında⁵⁴ ve doktrinde⁵⁵ Av. K m. 164'te düzenlenen hükmün, müvekkil ile vekili (avukatı) arasındaki iç ilişkide geçerli olduğu ve kararın tarafların lehine veya aleyhine oluşturulmasına engel olmadığı belirtilmiştir. Buna göre, Av. K m. 164/f. 5'te yargılama gideri olan vekâlet ücretinin avukata ait olduğu ifade edilse de avukat, davada taraf olmadığından HMK m. 330'da da belirtildiği gibi vekâlet ücreti tarafın lehine hükmedilecektir⁵⁶.

⁵² Köksoy (n 46) 227. Gerekçe için ayrıca bkz. <<https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y2/T2/DosyaKomisyonRaporunuVerdi/355a4c58-ed8e-4761-b96b-c490a93c37a7.pdf>> Erişim Tarihi 13 Şubat 2026.

⁵³ Gerekçe için bkz. <<https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D23/Y2/T1/DosyaKomisyonRaporunuVerdi/b9fb58c2-9265-4e60-8126-a983ec34b9d8.pdf>> Erişim Tarihi 26 Ekim 2025. Gerekçeyle ilgili eleştiride bulunan *Budak/Karaaslan*'a göre, şayet vekâlet ücreti vekile aitse kanuni düzenleme de vekil lehine hükmedilmesi, şeklinde olmalıdır (Budak ve Karaaslan, *Usul* (n 8) 367-368). Gerekçeye ilişkin eleştiriler için ayrıca bkz. Bilge Umar, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi* (Yetkin 2014) 961-962.

⁵⁴ Örneğin, Yargıtay HGK, 2065/1291, 29.04.2015 tarihli kararında, "... Avukatlık Yasası'nın 164/son maddesinde, dava sonunda, kararla tarifeyle dayanılarak karşı tarafa yüklenecek vekalet ücretinin avukata ait olacağı, bu hükmün vekil ile müvekkil arasında çıkacak ve iç ilişkiden kaynaklanan uyumsuzlukları düzenlemek amacıyla öngörüldüğü..." ifadelerine yer verilmiştir (Lexpera). Aynı yönde başka bir karara göre, "... gerek Avukatlık Yasası ve gerekse de yasaya dayalı olarak hazırlanan Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi'nde yer alan düzenlemeler; Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun, davanın taraflarına ve hükmün kimlere yönelik olarak kurulacağına ilişkin hükümlerini kaldırıcı veya değiştirici nitelikte değildir. Aksine, hükmün ve ayrıntısı niteliğindeki yargılama giderlerinin -ve bu bağlamda vekalet ücretinin- davanın tarafları hakkında kurulması gerekir. Avukatlık Yasası'ndaki, "vekalet ücreti avukata aittir" biçimindeki düzenleme hükmü kuran mahkemeye değil, vekil ile vekil edene yönelik bir kuraldır... Açıklanan nedenlerle, taraf sıfatı bulunmayan vekil yararına vekalet ücretine hükmedilmesi de doğru görülmemiştir..." *Yargıtay 4. HD, 15344/4917, 14.04.2004 (KİBB)+.

⁵⁵ Örneğin bkz. Pekcanitez, Atalay ve Özkes (n 4) 571; Atalay, *Pekcanitez Usûl* (n 5) 4222.

⁵⁶ Konuyla ilgili söz konusu görüş ve kararlar ile bunların değerlendirilmesi hakkında bkz. Kazaz (n 5) 73-84. Bu konuda ayrıca bkz. Aydın (n 4) 781-788; Papakçı (n 4) 72 vd.

Vekâlet ücretinin yargılama giderlerinden sayılması ve yargılama giderlerinin de hükmün bir parçası olması nedeniyle taraflar lehine takdir edilmesi göz önüne alındığında, kanundaki bu düzenlemenin (Av. K m. 164/f. 5) avukat ile müvekkili arasındaki iç ilişkiye yönelik olduğu söylenebilir. Nihai kararda, vekâlet ücreti için de taraf lehine hüküm kurulacak (bkz. HMK m. 330, 332) ve fakat maddi hukuktaki iç ilişki gereği bu ücret avukata ait olacaktır⁵⁷. Diğer bir ifadeyle, hükmolunan vekâlet ücreti esasında avukata aittir; ancak bu ücretin karşı taraftan alacaklısı, lehine karar verilen taraftır⁵⁸.

Ayrıca ifade etmek gerekir ki, HMK m. 330'da yer alan *"Vekil ile takip edilen davalarda mahkemece, kanuna göre takdir olunacak vekâlet ücreti, taraf lehine hükmedilir"* düzenlemesi, mahkemenin kararını nasıl yazacağı ile ilgilidir. Dolayısıyla Av. K m. 164/f. 5'teki *"Dava sonunda, kararla tarife dayanılarak karşı tarafa yüklenecek vekâlet ücreti avukata aittir"* hükmünün, müvekkil ile vekili (avukatı) arasındaki iç ilişkiyi düzenlediğini, mahkemenin kararının tarafların lehine veya aleyhine oluşturulmasına engel olmadığını; Av. K m. 164/f. 5'te yargılama gideri olan vekâlet ücretinin avukata ait olduğu belirtilse de avukat davada taraf olmadığından, HMK m. 330'da da düzenlendiği gibi vekâlet ücretinin tarafın lehine hükmedileceğini ifade etmek isabetli olacaktır⁵⁹.

⁵⁷ İnan (n 32) 66-68. Benzer şekilde bkz. Görgün, Börü ve Kodakoğlu (n 8) 653; Atalı, Ermenek ve Erdoğan (n 8) 713.

⁵⁸ Sungurtekin Özkan (n 8) 333; Türker Yalçınduran, *Vekalet Sözleşmesinde Ücret* (Yetkin 2007) 201; Mehmet Açar ve Serkan Açar, 'Yargılama Giderlerinden Vekalet Ücretine KDV Uygulanması Meselesi Üzerine Düşünceler' (2004) (52) TBB Dergisi 279, 287. Ayrıca bkz. Yargıtay 12. HD, 12964/4997, 30.03.2017 tarihli kararında, *"... Dava sonunda, kararla tarife dayanılarak karşı tarafa yüklenecek vekalet ücretinin avukata ait olacağı, bunun, ücretin doğrudan doğruya avukata ödeneceği anlamına gelemediği..."* ifadelerine yer verilmiştir (e-uyar).

⁵⁹ Örneğin bkz. Yargıtay 8. HD, 6884/14910, 21.10.2013 tarihli kararına göre, *"... 6100 sayılı HMK'nun 323/ğ maddesinde avukatlık ücreti, yargılama giderleri arasında sayılmıştır. Aynı yasanın 330. maddesinde ise, yargılama gideri olarak takdir olunacak avukatlık ücretinin yargılamanın tarafı lehine hükmedileceği belirtilmiştir. Ayrıca, 1136 sayılı Avukatlık Yasası'nın 164/son maddesinde; "dava sonunda, kararla tarife dayanılarak karşı tarafa yüklenecek vekalet ücreti avukata aittir." düzenlemesine yer verilmiş olup, bu hüküm vekil ile müvekkil arasında çıkacak, iç ilişkiden kaynaklanan uyuşmazlıkları düzenlemek amacıyla öngörülmüştür (HGK. 07.04.2004 tarih ve 2004/12-213 Esas, 2004/215 Karar). Somut olayda ilamda davacı lehine hükmedilen vekalet ücreti alacağı, vekil tarafından kendi adına tahsil istemiyle icra takibine konulmuştur. Borçlu diğer itiraz nedenleri yanında vekilin kendi adına takip yapamayacağını da bildirerek takibin iptalini istemiştir. Hüküm borçlu vekili tarafından temyiz edilmiştir. Bu durumda mahkemece ilamda hükmedilen vekalet ücreti alacağının yargı gideri kapsamında ilam tarafı lehine hükmedildiği, iç ilişkide vekile ait olsa da, ödenmemesi halinde tahsili amacıyla, ancak asil adına takibe konabileceği, vekilin kendi adına takibe koyamayacağı nazara alınarak takibin iptaline karar verilmesi gerekirken, bu şikayetin reddine karar verilmesi isabetsizdir..."* (KİBB).

2. HUAK m. 18/A, f. 11 ve İşM. K m. 3/f. 12 Hükümleri Bakımından Kanun Koyucunun Farklı Yaklaşımı

Yargılama gideri olan vekâlet ücretinin aidiyeti meselesinde üzerinde durulması gereken diğer düzenlemeler HUAK m. 18/A, f. 11 ve İşM. K m. 3/f. 12 hükümleridir. Zira oldukça yeni tarihli olan bu hükümlerde kanun koyucunun konuyla ilgili çelişkili bir tutumu söz konusudur. Şöyle ki, HMK m. 330 ve Av. K m. 164 hükümleriyle ilgili olarak bir uyumsuzluk bulunmadığı, Av. K m. 164'ün iç ilişkide geçerli olduğu belirtilse de HUAK m. 18/A, f. 11 ve İşM. K m. 3/f. 12 hükümlerine bakıldığında akla şu sorular gelmektedir: *Yargılama gideri olan vekalet ücreti avukata ait ise tarafın geçerli bir mazeret göstermeksizin ilk arabuluculuk toplantısına katılmamasının sonucu olarak avukat, bu ücretin yarısından neden mahrum kalmaktadır? Bu durum avukatın mülkiyet hakkına aykırı değil midir?*⁶⁰ Zira vekâlet ücreti alacağı da mülkiyet hakkının kapsamında sayılabilecek mal varlığı değerlerinden birisidir⁶¹.

Dolayısıyla burada ele alınan hükümler incelendiğinde, yargılama gideri olan vekâlet ücretinin kime ait olduğu konusunda bir tereddütün bulunduğu açıktır. Zira her ne kadar HMK m. 330'un hükmün tesisine yönelik, Av. K m. 164/f. 5'in ise avukat ile müvekkili arasındaki iç ilişkiye yönelik düzenlemeler olduğu ifade edilse de kanun koyucu, tarafın dava şartı arabuluculuk ilk toplantısına geçerli mazeret göstermeksizin katılmamasının bir sonucu olarak (*bu taraf davada kısmen veya tamamen haklı bulunsa da*) yargılama gideri olan vekâlet ücretinin sadece yarısına hükmedileceğini öngörmüştür. İlgili hükümlere (HUAK m. 18/A, f. 11; İşM. K m. 3/f. 12) bakıldığında, kanun koyucunun bu ücretin tarafa ait olduğunu kabul ettiğini ve geçerli bir mazeret gösterilmeden arabuluculuk ilk toplantısına katılmamasının bir yaptırımı olarak, tarafı bu ücretin yarısından mahrum bıraktığını ifade etmek mümkündür.

Nitekim, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun⁶² m. 73/A, f. 2'de, HUAK m. 18/A, f. 11 hükmünün tüketiciler aleyhine uygulanmayacağı belirtildiğinden⁶³, aslında burada yaptırıma uğrayan veya bu yaptırımdan muaf tutulan

⁶⁰ Bu durumun Av. K m. 164/f. 5 hükmüyle çeliştiği yönünde bkz. Köksoy (n 46) 254.

⁶¹ Benzer şekilde bkz. Köksoy (n 46) 234-235.

⁶² Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 6502, Kabul Tarihi: 07.11.2013, RG 28.11.2013/28835.

⁶³ Sadece tüketiciler lehine öngörülen bu hükmün eleştirisi için bkz. İbrahim Ermenek, *Arabuluculuk Sürecinde Zayıf Tarafın Korunması* (Yetkin 2021) 259-260; Karakimseli Sezgin (n 46) 739-740. Öte yandan, düzenlemenin tüketiciyi koruma ödevinin yerine getirilmesine hizmet ettiği yönünde bkz. Bahadır (n 46) 191-192.

kişinin müvekkil olduğu ve kanun koyucunun bu hükümlerde söz konusu vekâlet ücretinin müvekkile aitmiş gibi düzenleme yaptığı söylenebilir.

D. Değerlendirme ve Sonuç

1. Sonuç olarak ilgili düzenlemelere bakıldığında, HMK hükümlerinde bu ücret taraflardan birinin aleyhine diğerinin ise lehine olacak şekilde belirtilse de **Av. K m. 164/f. 5**'te vekâlet ücretinin avukata ait olduğu ve bu doğrultuda müvekkilin borcu sebebiyle takas ve mahsup edilemeyeceği ve haczedilemeyeceği öngörülmüştür⁶⁴. **HMK m. 330**'da *"kanuna göre takdir olunacak vekâlet ücreti, taraf lehine hükmedilir"* ifadesi gereğince, mahkemece hükmedilen vekâlet ücretinin, diğer yargılama giderleri gibi davada haklı çıkan tarafa ait olduğu söylenebilse de⁶⁵, **Av. K m. 164/f. 5**'te bu ücretin avukata ait olduğu açıkça belirtilmiştir⁶⁶. Konu hakkında doktrindeki bir görüş, **Av. K m. 164/f. 5** ve **HMK m. 330** hükümleri ile ilgili olarak **Av. K m. 164/f. 5** hükmünün, **HMK m. 330** ile değiştirildiğinin düşünebileceğini, zira **HMK**'nin sonraki tarihli olduğunu belirtmiş; buna karşılık, **Av. K m. 164/f. 5** hükmünün avukat ile müvekkil arasındaki ilişkiyi düzenlediğini, mahkemece vekâlet ücretinin davada *haklı çıkan tarafın avukatına değil*, **HMK m. 330** gereğince **davada haklı çıkan tarafa ödenmesi** şeklinde karar verilmesi gerektiğini, ancak avukat ile müvekkil ilişkisi bakımından **Av. K m. 164/f. 5** hükmünün uygulanacağını ifade etmiştir⁶⁷.

Vekâlet ücretinin yargılama giderlerinden sayılması ve yargılama giderlerinin de hükmün bir parçası olması nedeniyle taraflar lehine takdir edilmesi dikkate alındığında, **Av. K m. 164/f. 5**'in avukat ile müvekkil arasındaki iç ilişkiye yönelik olduğu kabul edilmelidir. Nihai kararda belirlenen vekâlet ücretine taraf lehine hükmedilecek (bkz. **HMK m. 330, 332**) ve dolayısıyla bu ücretin alacaklısı taraf olacaktır; ancak iç ilişki gereği bu ücret avukata ait olacaktır. Bu bakımdan, her iki hüküm arasında bir çelişkinin bulunmadığını ifade etmek mümkündür.

Buna göre bu durumun sonucu şu olacaktır: Avukat, müvekkili lehine hükmedilmiş vekâlet ücreti için davayı kaybetmiş ve yargılama giderlerini ödemeye

⁶⁴ Konuyla ilgili olarak haczedilmezlik bakımından bkz. Ferhat Çelik, *Haczedilmezlik Kavramı ve Özel Kanunlarda Düzenlenen Haczedilmezlik Hâlleri* (Adalet 2024) 307-309.

⁶⁵ Bkz. Sungurtekin Özkan (n 8) 333.

⁶⁶ AAÜT m. 3'te de *"Yargı yerlerince avukata ait olmak üzere karşı tarafa yükletilecek avukatlık ücreti..."* ifadelerine yer verilmiştir.

⁶⁷ Sungurtekin Özkan (n 8) 333-334. **Av. K m. 164/f. 5**'in, **HMK m. 330** ile zımnen ilga edildiği yönünde görüş için bkz. Göksu, 'Avukatlık Ücreti' (n 11) 926, 959; Şimşek (n 7) 544, 559.

mahkûm edilmiş olan diğer tarafa (ilam borçlusu) karşı, kendi adına ilamlı icra takibi yapamayacaktır. Bu hâlde vekâlet ücretini kendi müvekkilinden isteyecektir⁶⁸. Müvekkil, ilamı bizzat veya başka bir avukat aracılığıyla icraya koyacak olursa, icra dairesi, takip talebinde bulunan tarafın ilamda adı yazılı olan avukatına, icra emri ile aynı zamanda düzenleyeceği bir bildiriye, gideri takip talebinde bulunandan alınmak suretiyle derhâl tebliğ eder. Bu bildiri tebliğ edilmedikçe icranın sonraki aşamalarına geçilemeyecektir (Av. K m. 166/f. 3)⁶⁹.

2. Konuya ilişkin olarak her ne kadar HMK m. 330 ile Av. K m. 164/f. 5 hükümleri arasında bir uyumsuzluk bulunmadığı ifade edilebilse de konuyla ilgili diğer hükümler de (bkz. HUAK m. 18/A, f. 11; İşM. K m. 3/f. 12) ele alındığında, yargılama gideri olan ve kural olarak davada haksız çıkan tarafa yükletilen vekâlet ücretinin aidiyeti konusunun tartışmalı olduğunu ve bu tartışmaların da süreceğini ifade etmek mümkündür. Zira burada ele alınan tereddütlere rağmen konuyla ilgili tartışmaları sona erdirecek bir düzenleme yapılmaktan kaçınılmakta, hatta aksi yönde bir irade ve tutum ortaya konularak çelişkili bir duruma sebep olunmaktadır. Bu konuda yapılan başvurularda da Anayasa Mahkemesi Av. K m. 164/f. 5 hükmünün Anayasa'ya aykırı olmadığına karar vermiştir⁷⁰. Doktrinde ise bu konuda baskın görüşe

⁶⁸ Eski tarihli bir karar için bkz. Yargıtay İİD, 201/490, 19.01.1971 (bkz. Sungurtekin Özkan (n 8) 335 dn. 228). Örnek kararlar için ayrıca bkz. Yargıtay 8. HD, 6884/14910, 21.10.2013; Yargıtay 12. HD, 7051/8439, 16.05.2019 (KİBB). Burada belirtmek gerekir ki, taraflar, avukatlık sözleşmesinde yargılama gideri olan vekâlet ücretinin ödenmesi bakımından ayrı bir hüküm öngörmemişlerse veya müvekkilin dürüstlük kuralına aykırı bir davranışı yoksa, bu ücretin aleyhine karar verilen taraftan tahsil edildiği anda muaccel hâle geldiği kabul edilmektedir (bkz. Feridun Müderrisoğlu, *Avukatlıkta Vekalet ve Ücret Sözleşmesi ve İçtihatlar* (Ayyıldız Matbaası 1974) 92-93; Aykut (n 29) 98-99). Nitekim bu konuda bir Yargıtay kararında, "... Karşı tarafa tahmil edilecek vekalet ücretinin miktarı, dava ve icra takibinin sonuçlanması ile belli olur. Vekil edenin avukatına ödeme borcu da, bunun karşı taraftan tahsil edildiği anda doğar. Henüz karşı taraftan vekalet ücreti alacağını tahsil etmemiş olan müvekkilden, avukat bu ücret alacağını isteyemez. Ancak kural böyle olmakla birlikte bu kurala sıkı sıkıya bağlı kalınmaması, Avukatlık Kanununun 164/son maddesine işlerlik kazandıracak şekilde her olayın özelliğine, durum ve şartlarına göre değerlendirme yapılmalı, özellikle MK'nun 2. maddesinde belirtilen hakkın kötüye kullanılmasına, dürüstlük kurallarının ihlaline izin verilmemeli, gerektiğinde müvekkilin bu alacağını karşı taraftan tahsil etmiş olduğu da kabul edilmelidir..." ifadelerine yer verilmiştir *13. HD, 4897/979, 22.01.2013 (Lexpera)+. Aynı yönde kararlar için bkz. Yargıtay 13. HD, 8388/610, 26.01.2010; Yargıtay 13. HD, 29188/26077, 24.10.2013 (Lexpera).

⁶⁹ Ayrıca bkz. Sungurtekin Özkan (n 8) 335.

⁷⁰ Anayasa Mahkemesi, E 2002/126, K 2004/27, 03.03.2004 (RG 19.02.2005/25732); Anayasa Mahkemesi, E 2004/8, K 2004/28, 03.03.2004 (RG 26.02.2005/25739); Anayasa Mahkemesi, E 2017/154, K 2019/18, 10.04.2019 (RG 16.05.2019/30776). Bu kararlarda özetle, ilgili hüküm avukat ile müvekkili arasındaki hukuki ilişkide geçerlilik gösterdiği; avukatla yapılacak

göre, yargılama gideri olan vekâlet ücretinin tarafa ait olması gerektiği yönündedir⁷¹. Örneğin, mevcut durumun bazı temel hak ve hürriyetleri ihlal ettiğini ve hakkaniyete uygun olmadığını belirten bir görüş, bu ücretin tarafa ait olması yönünde Avukatlık Kanunu'nda düzenleme yapılması gerektiğini ileri sürmüştür⁷². Bir başka görüşe göre, tarafa ait olması gereken ve yargılama gideri sayılan bu ücretin avukata ait olacağına ilişkin hüküm (Av. K m. 164/f. 5) genel ilkelere ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki yargılama gideri ve bunun kime ait olacağı ilkesine aykırıdır⁷³.

3. Kanaatimizce söz konusu ücretin tarafa ait olduğu veyahut en azından Av. K m. 164/f. 5'in ilk hâlinin hükümet tasarısında yer aldığı şekliyle⁷⁴ bu ücretin "aksine anlaşma olmadıkça tarafa ait olduğu" yönünde düzenleme yapılması gerekir⁷⁵. Zira mevcut durum, yargılama giderlerinin kısmen veya tamamen haklı çıkan tarafın lehine hükmedilmesi yönündeki temel kurala aykırıdır. Bilindiği üzere, özellikle bir eda davasının açılması taraflar arasında bozulan menfaat dengesinin yargı organı eliyle düzeltilmesine hizmet

sözleşmede ücret kararlaştırılırken, dava sonunda karşı tarafa yüklenecek vekâlet ücretinin gözetilmesinin engellenmediği; kişilerin bizzat dava açma veya davalarını avukatla takip etme imkânını ortadan kaldırmadığı ve dolayısıyla hak arama hürriyetine aykırı olmadığı belirtilmiştir. Belirtmek gerekir ki, üçüncü kararın (E 2017/154, K 2019/18, 10.04.2019) karşı oy yazısındaki değerlendirmeler oldukça önemli olup, birçoğu burada savunduğumuz görüşlerle aynı yöndedir.

⁷¹ Bkz. Şimşek (n 7) 544 vd.; Papakçı (n 4) 88-102; Budak ve Karaaslan, *Usul* (n 8) 368; Budak ve Karaaslan, 'Avukatlık' (n 7) 59; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası (n 6) 799; Atalay, *Pekcanitez Usûl* (n 5) 4221-4222; Pekcanitez, Atalay ve Özkes (n 4) 570-571; Hakan Albayrak, 'Avukatlık Kanunu'ndaki Avukatlık Ücretine İlişkin Düzenlemelerin Arabuluculuk Üzerindeki Etkileri ve Avukatlık Kanun Tasarısı'nın Bu Açıdan Değerlendirilmesi' (2015) (6) *Uyuzmazlık Mahkemesi Dergisi* 155, 171 vd.; Göksu, 'Avukatlık Ücreti' (n 11) 925, 975; Kazaz (n 5) 83-84; Aykut (n 29) 97-98. Aksi yönde görüş için bkz. Türkmen (n 28) 131.

⁷² Kazaz (n 5) 83-84.

⁷³ Pekcanitez, Atalay ve Özkes (n 4) 570-571; Atalay, *Pekcanitez Usûl* (n 5) 4221-4222; Albayrak (n 71) 171 vd. Nitekim yapılan araştırmalarda bu yönde bir düzenlemenin çalışmada incelenen ülke hukuklarında da yer almadığı, yargılama gideri sayılan vekâlet ücretinin tarafa ödendiği; lehine karar verilen tarafın avukatına ait olması yönündeki kuralın Türk hukukuna özgü olduğu söylenebilir. Aynı şekilde bkz. Albayrak (n 71) 177; Göksu, 'Avukatlık Ücreti' (n 11) 925, 955.

⁷⁴ Bkz. Müderrisoğlu (n 68) 89-90; Papakçı (n 4) 79-82; Şimşek (n 7) 549; Albayrak (n 71) 178.

⁷⁵ Ancak daha önce hazırlanmış olan Avukatlık Kanunu Taslağı m. 49'da ilgili hükmün aynı şekilde yer aldığı görülmektedir, bkz. <<https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/adaletbakanligiavukatlik.yasasi.pdf>> Erişim Tarihi 20 Kasım 2025. Kanaatimizce bu hükmün yukarıda belirtilen hususlar çerçevesinde yeniden ele alınması gerekir. Benzer şekilde bkz. Albayrak (n 71) 184 vd.

etmektedir. İlgili kişi haklı olmasına rağmen, karşı taraf borcunu ifa etmediği için dava açmak, yargılama giderlerini ödemek ve kendisini avukatla temsil ettirmek durumunda kalmıştır veyahut karşı taraf, kendi aleyhine haksız bir şekilde dava açıldığından, yargılama giderlerine maruz kalmış ve menfaatlerini etkin bir şekilde korumak için kendini avukatla temsil ettirmiştir. Dolayısıyla açılan dava nedeniyle mal varlığında eksilmeye sebep olan diğer yargılama giderlerini ve söz konusu vekâlet ücretini, haksız olan tarafın haklı tarafa ödemesi, olması gereken neticedir⁷⁶. Nitekim ilgili tarafın avukatı ile aralarında kararlaştırdıkları vekâlet ücreti olmasa da objektif bir şekilde belirlenmiş bir ücretin haksız olan taraftan alınarak haklı olan tarafa ödenmesi, etkin hukuki koruma ve taraflar arasındaki menfaat dengesi bakımından oldukça önemlidir.

4. Yukarıdaki eleştirilere ve değerlendirmelere rağmen bu ücretin avukata ait olduğu tartışmasız kabul edilecekse de HUAK m. 18/A, f. 11 ve İşM. K m. 3/f. 12'de olduğu gibi, çoğu zaman henüz aralarında bir vekâlet ilişkisinin bulunmadığı dönemde tarafın bir ihmalinin olumsuz sonucunu avukata yüklemek⁷⁷ hem avukatın mülkiyet hakkına aykırı olur hem de hak arama hürriyetinin en önemli unsurlarından biri olan savunma hakkına zarar verir. Zira böyle bir sonuçla karşılaşacak olan bir kişinin vekilliğini yapmak istemeyen avukatlar olabilir⁷⁸ ya da bu ücretin yarısını da ayrıca müvekkilden alacak şekilde bir ücret sözleşmesi yapılabilir. Bu da ilgili kişinin menfaatinin daha da fazla zedelenmesine yol açar. Ayrıca, ihtiyaç duyulmasına rağmen, olası ağır mali sonuçları nedeniyle avukatla temsilden kaçınma ve hak arama hürriyeti ile adalete erişim hakkından etkin bir şekilde yararlanılmama durumu söz konusu olabilir⁷⁹. Dolayısıyla kanun koyucu abesle iş-

⁷⁶ Benzer yönde bkz. ve karşı. Şimşek (n 7) 545 vd.; Budak ve Karaaslan, 'Avukatlık' (n 7) 59; Talat Canbolat, 'İş Hukuku Bakımından Arabuluculuk' in Ersin Erdoğan (ed), *Arabuluculuğun Geliştirilmesi Uluslararası Sempozyumu* (Pozitif Matbaacılık 2019) 103-104; Albayrak (n 71) 177, 179; Aykut (n 29) 97-98. Aynı şekilde ayrıca bkz. Anayasa Mahkemesi, E 2017/154, K 2019/18, 10.04.2019 tarihli kararın karşı oy gerekçesi.

⁷⁷ Doktrinde aynı yönde bir görüşe göre, burada tarafa değil avukata bir yaptırım uygulanmaktadır ve bir kimsenin davranışından dolayı başka bir kimsenin cezalandırılması söz konusudur (Köksoy (n 46) 254, 257). Benzer şekilde bkz. Bahadır (n 46) 192-193. Bu hükmün kaldırılması yönünde bkz. Karakimseli Sezgin (n 46) 742; Köksoy (n 46) 257.

⁷⁸ Aynı yönde bkz. Karakimseli Sezgin (n 46) 739; Köksoy (n 46) 254; Kaya (n 46) 242.

⁷⁹ Benzer yönde bkz. ve karşı. Şimşek (n 7) 546-547; Kaya (n 46) 241-242; Köksoy (n 46) 254; Karakimseli Sezgin (n 46) 739. Benzer eleştiriler için ayrıca bkz. Anayasa Mahkemesi, E 2017/154, K 2019/18, 10.04.2019 tarihli kararın karşı oy gerekçesi.

tigal etmez⁸⁰; bu konuda açıkça ve birbiriyle çelişmeyen düzenlemelerin yapılması gerekir. Burada dava şartı arabuluculuk kapsamında ilk toplantıya katılmamanın sonuçlarına ilişkin olarak ele alınan HUAK m. 18/A, f. 11 ve İşM. K m. 3/f. 12 hükümleri, arabuluculuğun teşvik edilerek uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözüme kavuşturulmasını amaçlasa da uygulamada karşılaşılabilecek sorunların ve yukarıda ele alınan tereddüt ve hak kayıplarının önlenmesi için bu hükümlerin ilgili kanunlardaki diğer düzenlemelerle birlikte yeniden ele alınması önem arz etmektedir.

⁸⁰ Aynı yönde bkz. Umar (n 53) 962.

Kaynakça

- Ağar M ve Ağar S, 'Yargılama Giderlerinden Vekalet Ücretine KDV Uygulanması Meselesi Üzerine Düşünceler' (2004) (52) TBB Dergisi 279-288
- Akil C, 'Ticari Uyuşmazlıklarda Dava Şartı Olarak Arabuluculuk Hakkında Usûl Hukuku Bakımından Bazı Değerlendirmeler' (2020) 11 (41) TAAD 307-324
- Albayrak H, 'Avukatlık Kanunu'ndaki Avukatlık Ücretine İlişkin Düzenlemelerin Arabuluculuk Üzerindeki Etkileri ve Avukatlık Kanun Tasarısı'nın Bu Açıdan Değerlendirilmesi' (2015) (6) Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 155-194
- Alexander JC, 'An Introduction to Class Action Procedure in the United States' (2000) Debates Over Group Litigation in Comparative Perspective <<https://www.sarrafgentile.com/wp-content/uploads/pdf/An-Introduction-to-Class-Actions.pdf>> Date of Access 5 March 2026, 1-26
- Arslan R, Yılmaz E, Taşpınar Ayvaz S ve Hanağası E, *Medenî Usul Hukuku* (11. Baskı, Yetkin 2025)
- Atalay O, 'Yargılama Giderleri ve Adlî Yardım' in Hakan Pekcanitez, Muhammet Özkes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz, Cemil Simil ve Efe Direnisa (eds), *Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku*, C. V (16. Bası, On İki Levha 2025) 4205-4280
- Atalı M, Ermenek İ ve Erdoğan E, *Medenî Usûl Hukuku* (7. Baskı, Yetkin 2024)
- Aydın M, *Avukatlık Ücreti* (7. Baskı, Seçkin 2020)
- Aykut G, 'Hukuk Davalarında Avukatlık Ücreti' (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi 2018)
- Bahadır NT, *Hak Arama Hürriyeti Perspektifinden Arabuluculuk* (Seçkin 2022)
- Biyan Ö, 'Avukatların Karşı Taraf Vekâlet Ücretinin KDV Karşısındaki Durumu' (2016) (116) TBB Dergisi 247-258
- Budak, AC ve Karaaslan V, 'Avukatın Hak ve Yetkileri' in Ali Cem Budak (ed), *Avukatlık ve Noterlik Hukuku* (2. Bası, Filiz 2022) 31-62
- -, *Medenî Usul Hukuku* (8. Bası, Filiz 2024)
- Burcuoğlu H, 'Avukatlık Sözleşmesi ve Avukatlık Ücreti ile İlgili Önemli Bazı Sorunlar' (2003) (49) TBB Dergisi 49-82
- Canbolat T, 'İş Hukuku Bakımından Arabuluculuk' in Ersin Erdoğan (ed), *Arabuluculuğun Geliştirilmesi Uluslararası Sempozyumu* (Pozitif Matbaacılık 2019) 95-110
- Cound JJ, Friedental JH, Miller AR and Sexton JE, *Civil Procedure, Cases and Materials (American Casebook Series)* (6th Edition, West Publishing 1993)
- Çelik F, *Haczedilmezlik Kavramı ve Özel Kanunlarda Düzenlenen Haczedilmezlik Hâlleri* (Adalet 2024)
- Çelikoğlu CT, 'Karşı Tarafa Tahmil Olunan Avukatlık Ücretinin Hukuki Niteliği' (2014) 16 (Özel Sayı: Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan) DEÜHFD 1093-1139

- Ekmekçi Ö, Özkes M, Atalı M ve Seven V, *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk* (2. Baskı, On İki Levha 2019)
- Ermek İ, *Arabuluculuk Sürecinde Zayıf Tarafın Korunması* (Yetkin 2021)
- Göksu M, 'Karşılaştırmalı Hukuk ile Türk Hukukundaki Gelişmeler ve Tartışmalar Işığında Avukatlık Ücretinin Belirlenmesi Hakkında Bir İnceleme', *Prof. Dr. Ejder Yılmaz'a Armağan*, C. 1 (Yetkin 2014) 919-985
- -, 'Tarafların Sulhe Teşvik Edilmesinde Etkili Bir Örnek: İngiliz Hukuk Yargılamasında Resmi Sulh Önerileri' (2014) (115) TBB Dergisi 277-314
- -, *Civil Litigation and Dispute Resolution in Turkey* (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 2016)
- Görgün LŞ, Börü L ve Kodakoğlu M, *Medenî Usul Hukuku* (14. Baskı, Yetkin 2025)
- Hess B and Huebner R, 'Cost and Fee Allocation in German Civil Procedure' in Mathias Reimann (ed), *Cost and Fee Allocation in Civil Procedure* (Springer 2012) 151-166
- İnan Ş, 'Dava Sonunda Verilen Avukatlık Ücreti Kime Aittir?' (2005) (6) Eskişehir Barosu Dergisi 65-68
- Karakimseli Sezgin A, 'Dava Şartı Arabuluculukta İlk Oturuma Katılmayan Tarafın Yargılama Giderlerine Mahkûm Edilmesi Sorunu' (2025) (63) TAAD 723-746
- Kaya S, '7036 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunu Çerçevesinde Bireysel İş Uyuşmazlıklarında Zorunlu Arabuluculuk' (2018) 22 (1-2) EBYÜHFD 209-261
- Kazaz G, 'Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yargılama Gideri Olarak Vekalet Ücreti' (Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi 2019)
- Koch H, 'Non-Class Group Litigation Under EU and German Law' (2001) 11 (2) Duke Journal of Comp & Int.'L 355-367
- Köksoy M, 'Arabuluculuk İlk Toplantısına Geçerli Mazeret Göstermeksizin Katılmamanın Yaptırımı' (2024) (174) TBB Dergisi 223-261
- Lauer L, *Das Anwaltshonorar* (Dike Verlag 2023)
- Mulheron R, *The Class Action in Common Law Legal Systems: A Comparative Perspective* (Oxford- Portland Oregon 2004)
- Musielak HJ, Voit W und Flockenhaus J, *Zivilprozessordnung Kommentar* (22. Auflage, Franz Vahlen 2025)
- Müderrişoğlu F, *Avukatlıkta Vekalet ve Ücret Sözleşmesi ve İçtihatlar* (Ayyıldız Matbaası 1974)
- Newberg HB and Conte A, *Newberg on Class Actions* (4th Edition, St. Paul Minn. West Group 2002)
- Özbay İ, *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Neler Getirdi?* (2. Baskı, Seçkin 2013)

- Özbay İ ve Kaya S, 'Adalet Erişim ve Yargılama Giderlerinin Finansmanı Bakımından Hukuki Himaye Sigortasına Bakış', *Prof. Dr. Selçuk Öztekin'e Armağan*, C. III (Filiz 2022) 1797-1830
- Özbay İ, Uyumaz M ve Balaban BT, *Anglo-Amerikan Hukukundaki Grup Davaları (Class Actions) Çerçevesinde Türk Hukukunda Topluluk Davaları (HMK m. 113)* (Yetkin 2024)
- Özbek MS, *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü* (5. Baskı, Yetkin 2022)
- Pacold M, 'Attorneys' Fees in Class Actions Governed by Fee- Shifting Statutes' (2001) 68 (3) *The University of Chicago Law Review* 1007-1034
- Papakçı A, *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Uyarınca Yargılama Gideri Olan Vekâlet Ücreti* (Adalet 2016)
- Pekcanitez H, Atalay O ve Özkes M, *Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı* (13. Bası, On İki Levha 2025)
- Reimann M, 'Cost and Fee Allocation in Civil Procedure: A Syntehesis', in Mathias Reimann (ed), *Cost and Fee Allocation in Civil Procedure* (Springer 2012) 3-56
- Rüzgaresen C, *Medeni Muhakeme Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi* (Yetkin 2013)
- , 'Terdtli Davada Yargılama Harç ve Giderleri' (2020) 28 (3) SÜHFD 1005-1026
- Sarısozen MS, 'Müvekkille Kararlaştırılan Vekâlet Ücreti ve Dava Gideri Olarak Karşı Tarafa Hükmedilen Vekâlet Ücretinin Emrediciliği Sorunu' (2013) 1 (1) FÜHFD 91-111
- Schulz A, *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*, Thomas Rauscher und Wolfgang Krüger (Hrsg), 1. Band (7. Auflage, C. H. Beck 2025)
- Schwartz VE and Silverman C, 'Who Pays When the 'Loser Pays'? Considering Practical Issues, Misperceptions and Options' (2012) Alec Policy Forum <file:///C:/Users/DELL/Downloads/WhoPaysWhentheLoserPays.pdf> Date of Access 5 March 2026, 8-11
- Shepherd BG, 'Avukatlık Ücretinin Karşı Tarafa Tahmiline İlişkin Avrupa Kuralının Dava Davranışı Üzerindeki Etkileri', çev. Gökhan Aykut (2020) (127) *Fasikül Hukuk Dergisi* 16-20
- Sungurtekin Özkan M, *Avukatlık Mesleği, Avukatın Hak ve Yükümlülükleri* (4. Bası, Barış Yayınları 2013)
- Şimşek M, 'Yargı Organlarınca Hükmedilen Vekâlet Ücretinin Aidietesi Sorunu' (2015) (6) *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 535-561
- Tahiroğlu F, 'Kısmen Haklı Çıkma Durumunda Yargılama Giderlerinin Paylaştırılması: HMK m. 326/2 Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme' (2025) 24 (2) İKÜHFD 443-479
- Türkmen C, 'Vekâlet Ücretinin Aidietesi' (2009) (2) *Ankara Barosu Dergisi* 127-131
- Umar B, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi* (Yetkin 2014)

- Üstündağ S, *Medeni Yargılama Hukuku* (7. Baskı, Nesil Matbaacılık 2000)
- Woolf L, *Acces to Justice Inquiry: Issues Paper* (Multi- Party Actions 1996)
- Yakacak GA, ‘Dava Şartı Arabuluculuk Sürecinde İlk Toplantıya Katılmama Nedeniyle Uygulanan Yargılama Giderine İlişkin Yaptırımın Anayasa Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Değerlendirilmesi’ (2025) 10 (1) (Arabuluculuğun Geleceği Sempozyumu Özel Sayısı) İbn Haldun Çalışmaları Dergisi 127-148
- Yalçınduran T, *Vekalet Sözleşmesinde Ücret* (Yetkin 2007)
- Yılmaz E, *Hukuk Sözlüğü* (Yetkin 2006)